

Kriminalita mládeže a její prevence na středních školách v Uherském Brodě

Blanka Matoušková

Bakalářská práce
2015/2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Blanka Matoušková**
Osobní číslo: **H13174**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Kriminalita mládeže a její prevence na středních školách
v Uherském Brodě**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti prevence kriminality mládeže a názorů žáků na tuto problematiku.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FIRSTOVÁ, Jana. Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-802471369-4.

MATOUŠEK, Oldřich. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

MATOUŠKOVÁ, Ingrid. Aplikovaná forenzní psychologie. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4580-0.

PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. Soudní psychiatrie a psychologie. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4332-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0225-7.

ŽATECKÁ, Eva. HRUŠÁKOVÁ, Milana. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-848-2.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Renata Polepilová
Centrum výzkumu FHS

Datum zadání bakalářské práce:

6. ledna 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2016

Ve Zlíně dne 6. ledna 2016

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně .....
19.4.2016

.....
Marek Bora

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

---

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT:

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou kriminality mládeže a její prevencí. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy týkající se obecné kriminality, její příčiny, výskyt, typy a teorie osobnosti pachatelů trestných činů. Podrobněji se zabýváme kriminalitou mládeže, její prevencí, příčinami a charakteristickými rysy. Cílem praktické části bakalářské práce je zjistit informovanost mladistvých v oblasti prevence kriminality. Pro kvantitativní výzkum byla zvolena forma dotazníkového šetření na Obchodní akademii v Uherském Brodě.

Klíčová slova: kriminalita, prevence kriminality, kriminalita mladistvých, prevence kriminality mládeže, trestný čin.

ABSTRACT:

This Bachelor thesis deals with the problems of youth criminality and its prevention. The basic terms concerning general criminality its reasons, occurrence, kinds and the theory of the personality of the offender of crimes are mentioned in the theoretical part. In details we deal with youth criminality, its prevention, reasons and distinctive features. The aim of the practical part of the thesis is to determine adolescents' knowledge in the field of criminality prevention. The form of questionnaire at Business Academy in Uherský Brod was chosen for quantitative research.

Key words: criminality, criminality prevention, teens criminality, the prevention of youth criminality, crime.

Motto:

„Kde soudí ten, kdo obviňuje, tam platí násilí, a nikoliv zákon.“

Publilius Syrus z Antiochie

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala paní Mgr. Renatě Polepilové za ochotu, trpělivost, cenné rady, připomínky, rychlost v komunikaci a milý přístup při vedení bakalářské práce.

Děkuji své rodině a přátelům za podporu a trpělivost.

Poděkování patří zároveň všem respondentům za účast na výzkumu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 KRIMINALITA JAKO SYNONYMUM PRO ZLOČINNOST A JEJÍ PREVENCE	13
1.1 PREVENCE KRIMINALITY	14
1.1.1 PREVENCE KRIMINALITY PODLE OBSAHOVÉHO ZAMĚŘENÍ	15
1.1.2 PREVENCE KRIMINALITY PODLE OKRUHU ADRESÁTŮ	16
1.2 KRIMINÁLNÍ CHOVÁNÍ	18
1.3 VÝSKYT A PŘÍČINY VZNIKU KRIMINÁLNÍHO CHOVÁNÍ.....	19
2 TEORIE OSOBNOSTI PACHATELE A ZÁKLADNÍ TYPY OSOBNOSTI PACHATELE.....	21
2.1.1 KRIMINÁLNĚ-ANTROPOLOGICKÁ KONCEPCE (CEZARE LOMBROSO)	21
2.1.2 ERNST KRETSCHMER	22
2.1.3 PSYCHOLOGICKÉ A PSYCHOANALYTICKÉ TEORIE KRIMINALITY	22
2.1.4 PSYCHOANALYTICKÉ KONCEPCE	23
2.1.5 SOCIOLOGICKÁ TEORIE KRIMINALITY	24
2.1.6 VÍCEFAKTOROVÉ TEORIE	24
2.2 ZÁKLADNÍ TYPY OSOBNOSTI PACHATELE.....	24
SOCIALIZOVANÝ TYP	25
NEUROTICKÝ TYP	26
PSYCHOPATICKÝ TYP	26
MENTÁLNĚ NEDOSTAČIVÝ TYP	28
PSYCHOTICKÝ TYP	28
3 KRIMINALITA MLÁDEŽE JAKO SPOLEČENSKÝ PROBLÉM	29
3.1 AKTUÁLNÍ PODOBY A CHARAKTERISTICKÉ RYSY KRIMINALITY MLÁDEŽE	29
3.2 PŘÍČINY A PODMÍNKY KRIMINALITY MLÁDEŽE, FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ KRIMINÁLNÍ CHOVÁNÍ.....	32
3.2.1 PSYCHOSOCIÁLNÍ VÝVOJ	33
3.2.2 RODINA	36
3.2.3 VRSTEVNÍCI, TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU A DELIKVENCE	38
3.2.4 ŠKOLA	38
II PRAKTICKÁ ČÁST	40
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	41
4.1 HYPOTÉZY:	41
4.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB JEHO VÝBĚRU.....	41
4.3 METODA (TECHNIKA) SBĚRU DAT.....	42
4.4 METODA ANALÝZY DAT - STATISTICKÉ VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU:	42
4.5 ČASOVÝ PLÁN VÝZKUMU	42
5 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	43

5.1	OSOBNÍ ÚDAJE O RESPONDENTECH	43
5.2	INFORMOVANOST O PROBLEMATICE KRIMINALITY	45
5.3	ZDROJE INFORMACÍ O KRIMINALITĚ	52
5.4	MOŽNOSTI PREVENCE KRIMINALITY	53
5.5	METODA TESTU DOBRÉ SHODY CHÍ-KVADRÁT PRO ČTYŘPOLNÍ TABULKU VYSKYTUJÍCÍCH SE KRIMINÁLNÍCH ČINŮ U SPOLUŽÁKŮ	57
5.6	SHRNUTÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	58
5.7	NÁVRHY NA OPATŘENÍ A DOPORUČENÍ.....	60
ZÁVĚR		61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		62
SEZNAM GRAFŮ		64
SEZNAM TABULEK.....		65
SEZNAM PŘÍLOH.....		67

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je kriminální chování mládeže a její prevence. Kriminalita mládeže a kriminalita obecně jsou závažné sociálně-patologické jevy, proto nás nemůže překvapit, že kriminalitu zkoumá široká oblast vědních oborů jako je psychologie, psychiatrie, psychopatologie, právo, speciální pedagogika a sociální pedagogika. Hranice těchto vědních oborů se vzájemně překrývají.

Danou problematikou se zabývají taktéž autoři z široké oblasti vědních oborů. Marie Vágenerová, Jana Firstová, Ilona Schelleová, Ivana Zoubková, Peter Ondrejko, Oldřich Matoušek, Andrea Kroftová, Roman Svatoš atd.

Rizikové a problémové chování je úzce spojeno se vztahy ve škole, vrstevníky mladého člověka a především rodinou, v níž jedinec vyrůstá. Nemalou úlohu hraje i společnost jako celek. V současné době má každá společnost stanovené určité normy a pravidla, dle kterých by se členové společnosti měli řídit. Dodržování těchto norem je vymáháno různými způsoby, například trestem. Za kriminální chování můžeme označit vše, čím jedinec či skupina v dané společnosti porušuje právní normy.

I přes to, že je kriminální chování sankcionováno přesně stanoveným systémem, je ve společnosti hodně lidí, kteří právní normy porušují. Většina pachatelů si neuvědomuje své nevhodné chování, a proto nemá nejmenší snahu své jednání napravit nebo vyhledat odbornou pomoc. Asociální jedinci většinou končí jako recidivisté vyloučení ze společnosti. Trestný čin většinou vzniká, pokud má pachatel vhodné podmínky pro jeho realizaci a na dosah vhodnou oběť, např. slabou ženu, či seniora a v okolí nejsou lidé, kteří by ho od jeho činu odradili. Za těchto okolností stoupá motivace pachatele ke spáchání trestného činu. Na chování člověka má vliv prostředí, ve kterém jedinec žije a vyrůstá, prostředí ho může ovlivňovat jak pozitivně, stejně tak i negativně. Pokud se v rodině objevuje kriminální chování u jednoho nebo obou rodičů, rozvíjí se asociální chování i u potomků a zvyšuje se riziko, že i z nich se stanou kriminálníci. Tento jev je obvykle kombinací genetických a sociálních vlivů.

Trestná činnost mládeže je závažný problém, neboť mladí pachatelé jsou potencionálními nosiči nebezpečí, že budou páchat trestnou činnost i v budoucnu a dokonce ještě ve větším měřítku. Proto by společnost, především škola a rodina neměla nechat problémové chování bez povšimnutí. Současná společnost je plná nástrah a z toho důvodu je nutné sledovat, s kým se děti stýkají a tráví volný čas. Je vhodné, aby děti, byly vedeny k volnočasovým

aktivitám, jako je sport, tanec, umění, rozvíjení svého potenciálu. A naopak je na místě nepodporovat dítě v agresivitě prostřednictvím umožnění sledování nevhodných filmů a počítačových her.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 KRIMINALITA JAKO SYNONYMUM PRO ZLOČINNOST A JEJÍ PREVENCE

„Pourquoi tant de violence autour de nous? C'est la question la plus débattue de nos jours et celle qui suscite les réponses les plus décevantes...le vrai secret du conflit et de la violence, c'est limitation désirante, le désir mimétique et les rivalités féroces qu'il engendre.“ (René Girard, 2001)

„Proč je kolem nás tolik násilí? To je nejvíce diskutované téma v dnešní době a to, co vyvolává nejvíc neuspokojivých odpovědí. Skutečné tajemství konfliktu a násilí touží po omezení, (mimetické) napodobující touhy a divoké soupeření je vytváří.“ (René Girard, 2001)

Do obecné kriminality zahrnujeme kriminalitu majetkovou, kriminalitu mravnostní a kriminalitu násilnou.

Kriminalita majetková spočívá v útoku na cizí majetek a to získáním majetku (krádeže, zpronevěra, podvod), poškození cizího majetku a využití trestné činnosti jiného (převážně podílnictví). Majetková kriminalita je nejpočetnější ze všech druhů kriminality v konečných číslech i v celkové kriminalitě (více než 60 %). Podílí se na ní polovina recidivistů a podíl mladých pachatelů je vyšší než u kriminality jiných druhů.

Kriminalita mravnostní zahrnuje kriminalitu sexuální, především znásilnění a pohlavní zneužívání a kriminalitu spjatou s prostitucí, která je spojována s obchodem s lidmi, kuplířstvím a je doprovázena kriminalitou násilnou, majetkovou a páchána často jako organizovaný zločin. Na obecné kriminalitě má nejmenší podíl, je ovšem předpokládána vysoká latence, především u pohlavního zneužívání.

Pojem mravnostní kriminalita trestní právo nepoužívá.

Kriminalita násilná zahrnuje užší pojetí a to úmyslné použití fyzického násilí proti druhé osobě – loupež, vražda, úmyslné ublížení na zdraví. Širší pojetí zahrnuje psychické násilí a násilí proti věci. Patří sem například domácí násilí, šikana, stalking, zločiny z nenávisti. (Zoubková a kolektiv, 2011, str. 84-86)

Kriminalita je obecně pojímána za nejzávažnější sociálně-patologický jev.

Kriminalitou dle juristického neboli legálního pojetí rozumíme jednání posuzované jako trestný čin. Tento termín je přesný a jednoznačný, avšak nezahrnuje společensky patolo-

gické jevy, které sice nejsou dle zákona trestnými činy, ale může se jednat o faktory, které trestné činnosti předcházejí a úzce s ní souvisí. (Svatoš, 2012, str. 25)

„Kriminalita (dle juristického pojetí) je souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určité období“ (Svatoš, 2012, str. 26).

Podle sociologů je za kriminalitu považováno veškeré deviantní a odchylné jednání. Zahrnuje i faktory, které trestné činnosti předcházejí nebo ji doprovázejí. Mezi tyto faktory patří alkoholismus, prostituce, domácí násilí a podobně.

Určitou nevýhodou sociologického pojetí chápání kriminality je nejednoznačnost a nepřesnost. (Svatoš, 2012, str. 25)

V odborné literatuře zabývající se kriminalitou mládeže se často vyskytuje pojem **delikvence**. Tím je míněno v užším slova smyslu kriminalita dětí a mladistvých, to znamená případy, kdy dítě spáchá trestný čin jinak trestný nebo mladistvý trestný čin. V širším slova smyslu je zde možné zahrnout i přestupky odpovídající formálním znakům trestných činů. (McShane, Williams III., 2003 in Kuchta, Válková, 2005, str. 266)

Je velmi důležité zmenšovat rozsah trestných činů a zvyšovat pocit bezpečí společnosti především u majetkové a násilné kriminality. Těmito aktivitami se zabývá prevence kriminality.

1.1 PREVENCE KRIMINALITY

Prevence je odvozena z latinského slova praeventia – zákrok předem, ochrana, včasná obrana. Jsou to opatření společnosti, které předcházejí sociálně-patologickým jevům, především kriminalitě. Je to souhrn preventivních opatření, jako jsou preventivní programy, strategie a plány. (Zoubková a kol., 2011, str. 141)

Prevence kriminality je jedna z forem její kontroly. Jsou to veškeré aktivity zaměřené na oslabení, neutralizaci nebo úplného odstranění kriminogenních faktorů, s cílem snížit nárůst kriminality a zabránit páčání trestné činnosti.

U prevence kriminality je důležité působit na:

- Podněty k páčání kriminality,
- příležitosti k páčání kriminality,
- faktory kriminality,

- potencionální pachatele,
- potencionální oběti. (Svatoš, 2012, str. 87)

Prevenčí kriminality se nelze zabývat odděleně, ale současně s prevencí dalších sociálně patologických jevů, protože všechny sociálně-patologické jevy se vzájemně prolínají, nevyskytují se samostatně. Toxikomanie se často spojuje s majetkovou kriminalitou. (Ondrejko, 2000, str. 11)

Základní členění prevence kriminality:

- Podle obsahového zaměření (**sociální, situační, viktimologická prevence**),
- podle okruhu adresátů (**primární, sekundární, terciární prevence**).

1.1.1 PREVENCE KRIMINALITY PODLE OBSAHOVÉHO ZAMĚŘENÍ

Prevenčí kriminality dle obsahového zaměření dělíme na sociální prevenci, situační prevenci a viktimologickou prevenci.

1) Sociální prevence

Působí na osobu pachatele, na jeho socializaci – začleňování do společnosti.

Zaměřuje se na sociální kriminogenní jevy (faktory) jako jsou:

- Preventivní působení školy, rodiny, sociálních služeb a dalších institucí,
- vliv médií, který může podporovat kriminalitu,
- prostituci, toxikomanie, alkoholismus, chudobu, záškoláctví, extremistické skupiny.

Z konkrétních příkladů sociální prevence můžeme uvést například povinnou školní docházku nebo prohibici.

2) Situační prevence

Orientuje se na trestný čin, zločin vidí jako výsledek příležitosti a motivace. Zaměřuje se na kriminogenní situace, jako jsou omezování příležitostí ke spáchání trestného činu, zvyšování rizika dopadení pachatele.

Toho lze docílit následujícími opatřeními:

- Zvýšením rizika dopadení pachatele dohledem policie ČR, strážníků městské policie, ochranky nákupních center, občany, kamerovými systémy,

- znesnadnit dosah prostředků ideálních pro spáchání trestného činu (bezhotovostní platby, kontroly na letištích, stadionech atd.),
- minimalizovat prospěch z trestného činu označení věcí výrobními čísly, čísla vin u vozidel, zabezpečovací systémy, stanovení pravidel při převozu peněz atd.).

3) Viktimologická prevence

Zaměřuje se na poradenskou činnost jak chránit sebe a svůj majetek, jak se chovat před útokem, při útoku a po něm. Zabývá se především osobami s vysokou mírou viktimnosti. Patří sem:

- Ženy a dívky – Čeho se vyvarovat, jak reagovat při pokusu o znásilnění.
- Děti – jak reagovat, když je osloví cizí osoba, která jim nabízí odvoz autem nebo různé dárky a jak se chovat, pokud jim někdo nabízí drogy. Co dělat, když se ztratí.
- Důchodci – jak bezpečně donést důchod z pošty a nepouštět nikoho cizího do domu. (Svatoš, 2012, str. 88-90)

Viktimnost znamená soubor osobnostních předpokladů jedince a vnějších okolností stát se obětí trestného činu. Je to proces, jímž se člověk stává obětí. Snadnou obětí může být například noční služba benzinové pumpy, taxikář nebo barmanka v nočním klubu.

1.1.2 PREVENCE KRIMINALITY PODLE OKRUHU ADRESÁTŮ

Prevence kriminality dle okruhu adresátů se dělí na prevenci primární, sekundární a terciární.

1) Primární prevence

Působí na širokou veřejnost, která ještě nemusela přijít do styku s kriminalitou (Holcr a kolektiv, 2009, str. 175).

Je zaměřená na určité skupiny obyvatel (mládež, ženy, etnické menšiny nebo město jako celek). Působí preventivně na všechny obyvatele, bez ohledu na stupeň kriminálního ohrožení. Snaží se pomocí právní, kulturní a sociální politiky ovlivňovat příčiny kriminality.

Dělí se na:

- **Primární prevence viktimologická** podává veřejnosti informace o hrozících nebezpečích (kapsáři, zloději vozidel),
- **primární sociální prevence** je určena osvětě, výchově a vzdělávání,
- **primární situační prevence** se zaměřuje na urbanistiku, to znamená stavět menší sídliště, která nejsou tolik nebezpečná a nehrozí zde tak vysoká kriminalita. (Svatoš, 2012, str. 90)

2) Sekundární prevence

Zabývá jednotlivci nebo skupinami osob, u kterých je zvýšené riziko, že se stanou pachatelem nebo obětmi trestných činů. Snaží se odstranit kriminogenní faktory. (Holcr a kolektiv, 2009, str. 176)

Sekundární prevence se zaměřuje na:

- Potencionální pachatele trestných činů - rizikové skupiny mládeže, bezdomovci, žebráci, narkomani, alkoholici atd.,
- potencionální oběti – děti, staří lidé, slabé ženy,
- kriminogenní situace – zaměřuje se na místa, kde je velký výskyt recidivistů (nádraží, podchody atd.).

Dělí se stejně jako prevence primární na:

- **Sekundární prevenci viktimologickou** – podává informace mládeži určité školy o výskytu pedofila v blízkosti školy, také informuje staré lidi určitého sídliště o velkém počtu přepadených přepadení důchodců v jejich okolí,
- **sekundární prevence sociální** – řeší zaměstnanost v určitém regionu,
- **sekundární prevence situační** – osvětlení nebezpečných prostranství, kamerové systémy na nebezpečných křižovatkách. (Svatoš, 2012, str. 90, str. 91)

3) Terciární prevence (postdeliktní)

Zabývá se jednotlivci a skupinami, které už spáchali trestnou činnost nebo se stali jejími oběťmi (Holcr a kol., 2009, str. 176).

Snaží se předcházet kriminální recidivě u konkrétních pachatelů pomocí postpenitenciární péče, Probační a mediační služby, orgánů ochrany péče o mládež. Taktéž poskytuje poradenskou činnost a posttraumatickou péči konkrétním obětem trestného činu. (Svatoš, 2012, str. 91)

Postpenitenciární péče je pomoc lidem k návratu do života po výkonu trestu, péče poskytovaná lidem po návratu z vězení hraje velkou roli ve vzniku recidivy, obnově sociálních dovedností, adaptaci na nové podmínky, navazování vztahů, obnovení rodičovské role, vytvoření materiálních podmínek a profesním uplatnění.

1.2 KRIMINÁLNÍ CHOVÁNÍ

Kriminální chování je závažné porušování společenských norem, proti kterému se společnost brání a tím se snaží chránit své hodnoty. Narušuje plynulý chod společnosti, a proto jej právem společnost považuje za antisociální. (Schelleová a kol., 2004, str. 21)

Antisociálním je myšleno jednání jedince nebo skupiny, které je vědomě zaměřeno na porušování zákonem chráněných závažných společenských norem a veškeré formy chování zaměřené proti společnosti bez ohledu na věk, původ nebo intenzitu činu. Nejzávažnější formy antisociálního chování jsou vraždy, zabití, sexuální delikty, krádeže, terorismus, organizovaný zločin. (Schelleová a kol., 2004, str. 26)

Náprava delikventního jedince závisí na pochopení příčiny jeho chování, které vybočuje z chování přijatelného pro společnost. To znamená najít kriminogenní faktory, které toto jednání zapříčinily a jejich postih.

Kriminogenní faktory se dělí na:

- Endogenní faktory,
- exogenní faktory.

Do endogenních faktorů patří soubor dědičných předpokladů (genotyp). Jsou to činitelé vnitřní povahy daného jedince.

Exogenní faktory jsou faktory, které působí na jedince z vnějšího prostředí, zejména vliv školy, rodiny, vrstevníků, kamarádů a celé společnosti. V širším pojetí se zde řadí i vlivy vnějšího prostředí z prenatálního života jedince. (Schelleová a kol., 2004, str. 21-26)

Kriminálnímu chování je nutné předcházet nepřehlížením poruch chování už v raném věku a včas se snažit jej napravit pedagogickým, psychologickým a sociálním působením. Poru-

chy chování se projevují lhaním, touláním, záškoláctvím. Agresivní poruchy chování jsou závažnější, protože omezují práva druhých (fyzické napadení, šikana). Náprava poruch chování vyžaduje spolupráci s celou rodinou.

1.3 VÝSKYT A PŘÍČINY VZNIKU KRIMINÁLNÍHO CHOVÁNÍ

Trestný čin vzniká na základě tří faktorů. Pachatel, který má motivaci, dosažitelný objekt a vhodné podmínky ke spáchání trestného činu (Vágnerová, 2012, str. 808).

Z hlediska pohlaví trestnou činnost častěji páchají muži, poměr pachatelů mužského a ženského pohlaví se pohybuje v rozmezí 10:1 až 6:1 (Blackburn, 1993, Černý 2002 in Vágnerová, 2012, str. 807).

Muži se dopouštějí trestných činů mnohem častěji než ženy ve všech dobách, všech společnostech, nezávisle na druhu trestné činnosti a příslušnosti k etnické menšině (Matoušek, Kroftová, 1998, 2003, str. 33).

U mužů a žen, kteří patří na dno společnosti v souvislosti se socioekonomickým statutem, znevýhodněnou etnickou minoritou, nezaměstnaností hrozí větší riziko kriminality pro všechny typy zločinů, s výjimkou těch sociálně slabých, kterým se nenaskytují podmínky vhodné pro spáchání zločinu. (Tomášek, 2009, str. 23).

Z hlediska věku jsou muži, kteří se chovají asociálním způsobem **častěji mladí, v rozmezí adolescentního věku a mladé dospělosti**. U starších pachatelů jde častěji o kriminalitu vázanou na nejbližší okolí, páchanou jednotlivcem, zatímco u mladých, adolescentních jedinců jde častěji o trestné činy spáchané ve skupině, které nebývají zaměřeny jen proti sousedům a členům rodiny, ale i proti zcela neznámým lidem. (Černý, 2002 in Vágnerová, 2012, str. 808)

Kriminality se nejvíce dopouštějí jedinci ve věku 15 – 25 let. Často se dopouštějí zločinu mladí lidé, kteří mají ve škole špatný prospěch a kteří se stýkají s vrstevníky se sklony ke kriminalitě.

Z hlediska sociálního postavení a vzdělání se méně trestných činů dopouštějí mladí lidé, kteří mají vysoké cíle ve vzdělávání a zaměstnání. U mladých lidí se silnou vazbu na školu a na rodiče, je menší pravděpodobnost, že se dopustí trestného činu. (Tomášek, 2009, str. 23)

Kriminálníci jsou většinou ze spodních sociálních vrstev – „underclass“ (termín ze sociologie). Mají také obvykle nižší vzdělání (Vágnerová, 2012, str. 808).

Z demografického hlediska je **míra kriminality vyšší ve městech**, především v jejich určitých částech (ve vylidněných oblastech, sídlištích atd.). Ve velkých městech je spácháno přibližně pětikrát více zločinů než na malých městech a na venkově. (Schmeidler, 2000 in Vágnerová, 2012, str. 808)

Příčiny vzniku kriminálního chování jsou komplexem vnějších a vnitřních vlivů a trestný čin vzniká jako souhra vnitřních faktorů a vnějších okolností. V extrémní kritické situaci může být určujícím jeden z faktorů. Například dlouhodobě týraná žena v afektu zabije agresora. (Vágnerová, 2012, str. 808)

Nemalou úlohu na vzniku kriminálního chování má prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, protože je to právě naše rodina, u které si osvojujeme vzorce chování, které používáme i v dospělosti a dál předáváme svým potomkům. Negativní vzorce chování přispívají k páchání trestné činnosti.

Trestná činnost je celospolečenský problém, jehož následky jsou mnohdy fatální a nenapravitelné.

2 TEORIE OSOBNOSTI PACHATELE A ZÁKLADNÍ TYPY OSOBNOSTI PACHATELE

Osobnostní modely pachatelů jsou pouze orientační. V podstatě neexistuje žádná zásadní a absolutní trvalá odlišnost nekriminální většiny a osobnosti pachatele. Je to překonaný mýtus forenzní psychologie a kriminologie. Různé vlastnosti zvyšující riziko asociálního chování jako je tvrdost, bezohlednost, necitlivost, sobeckost, chladnokrevnost, mohou být za určitých okolností stejně tak dobrým předpokladem ke společenskému úspěchu. (Netík a Netíková, 1994 in Vágnerová, 2012, str. 810)

V průběhu historie vznikaly četné koncepce a teorie osobnosti pachatele, které se snažily různými způsoby vysvětlit kriminalitu, ať už pomocí psychických, biologických vlastností, tělesné konstituce, poruch vývoje nebo procesem socializace.

Jednu z nejznámějších teorií kriminality popsal italský lékař, biolog a kriminolog z Verony. Jeho práce byla později zavrhnuta jako nevědecká.

2.1.1 KRIMINÁLNĚ-ANTROPOLOGICKÁ KONCEPCE (CEZARE LOMBROSO)

V 19. století vytvořil koncepci rozeného zločince. Podle této koncepce je rozený zločinec atavistický živočišný typ, primitivní, s některými biologickými a psychickými vlastnostmi. (Matoušková, 2013, str. 132)

Tento jedinec se liší od nedelikventního člověka psychickými i fyzickými anomáliemi jako například jiná stavba lebky, vyvinutí smyslových orgánů, délka končetin.

Lombroso nechápal kriminální chování jako právní nebo sociální vymezení, ale jako úkaz přírody, který lze zkoumat pomocí moderních věd a lze odhalovat odlišnosti a specifika lidského druhu. Tyto výzkumy měly najít řešení na to, jak účinně potlačovat kriminalitu. (Kuchta, Válková, 2005, str. 56)

Lombroso dělal výzkum velkého počtu osob a určil **typy pachatelů v situační závislosti**. Vytvořil typologii šesti typů:

- 1) delikvent rozený (na první pohled rozeznatelný),
- 2) delikvent z náruživosti a vášně (páchá jeden delikt),
- 3) šílený delikt (alkoholik),

4) zdánlivý delikt (nešťastná náhoda okolností),

5) krimiminoloid (přechod),

6) tajný delikvent (fanatický nebo politický, řadí sem i prostitutky).

Lombroso charakterizuje rozenou pachatelku jako ženu, která má nedostatek mateřského pudu. (má zálibu v mužských sportech a mužskou fyziognomii). (Matoušková, 2013, str. 132)

Další především psychologům známou koncepci vytvořil německý psychiatr Ernst Kretschmer, který studoval medicínu a filozofii. Jeho teorie je také nevědecká.

2.1.2 ERNST KRETSCHMER

Temperamenty spojuje s tělesnou konstitucí. Lidé s cyklotymním temperamentem, což jsou pyknici, se dopouští méně trestné činnosti. Astenici a atleti (schyzotymní temperament) se dopouštějí trestné činnosti závažné. Tuto teorii statistiky vyvracejí. Nejčastěji se dopouštějí trestných činů osoby se smíšenou stavbou. Biologické teorie byly kritizovány a jsou dnes překonány. Tyto teorie mají zjednodušený pohled a stojí proti nim **teorie sociálních příčin** (člověk se nerodí předurčen, záleží na prostředí). (Matoušková, 2013, str. 132)

Zastánce teorie sociálních příčin Gabriel Tarde, francouzský soudce zpochybnil také teorii učení o rozeném zločinci. Tvrdil, že zločinec se možná rodí, ale zcela určitě se jím stává, pokud ho k tomu vedou špatné podmínky jeho sociálního prostředí. (Kuchta, Válková, 2005, str. 57)

Dnes biologické teorie zkoumají v oblasti genetiky (Matoušková, 2013, str. 132).

Další popsaná teorie byla hodně zjednodušená a měla jednostranný náhled, vycházela z pozorování a není empiricky podložena.

2.1.3 PSYCHOLOGICKÉ A PSYCHOANALYTICKÉ TEORIE KRIMINALITY

Vysvětluje kriminalitu zvláštností **psychiky jednajících osob**. Nejstarší psychologické přístupy vycházely z toho, že pachatelé jsou psychopatické osobnosti, to znamená, že mají odlišnou psychickou strukturu. Tyto teorie vedly ke zjednodušenému přístupu co pachatel, to psychopat. (psychopat-potenciální pachatel trestných činů). **Současná lékařská terminologie pojem psychopat neuvádí**. Je užíván termín „jedinec s lehkou mozkovou dysfunkcí“, „osoba s poruchou chování“. Tato kategorie lidí s poruchou chování je častá, ale s kategorií pachatelů se nedá ztotožňovat. (Matoušková, 2013, str. 132-133)

Výzkumy konceptu psychopatických pachatelů se rozvinuly už v 60. letech minulého století. Tyto výzkumy se zaměřovaly na osobnosti zločinců, kteří se dopustili brutálních, závažných a neodůvodněných zločinů. Tyto osoby byly popisovány jako neschopné empatie, s nadprůměrnou inteligencí, značně egocentričtí a chroničtí lháři, u kterých se indikátory psychopatického vývoje projevují už v dětství a dospívání v podobě týrání zvířat, žhářství, vandalismu, nočního pomočování a poruch spánku. V jejich agresivitě a absenci morálních pravidel se skrývá klíč k naprogramované kriminalitě. Tato koncepce vychází z pozorování, které však není podloženo empiricky pomocí kriminologických výzkumů a proto nemůžou být všeobecně platné. A taktéž v Americe byl termín psychopat, nahrazen pojmem asociální nebo disociální osobnost. (Kuchta, Válková, 2005, str. 70)

Další, kdo se snažil vysvětlit kriminalitu, byl významný neurolog a psycholog Sigmund Freud. Ani jeho teorie nebyla příliš úspěšná.

2.1.4 PSYCHOANALYTICKÉ KONCEPCE

Tyto koncepce jsou rozšířené v americké kriminologii. **Freud hledal příčiny delikventního chování ve specifických poruchách dětského vývoje** vedoucí k psychickým intrakonfliktům. (Matoušková, 2013, str. 133)

Klíčovou roli hraje sexuální pud libido, které se u malého dítěte vyvíjí v orální, anální a falické fázi. Pokud nedochází v raném dětství k naplnění základních pudových potřeb, nastává nenapravitelné osobnostní poškození v některém z dalších vývojových období. Může se jednat o neschopnost navázat vztahy, pocit méněcennosti, neschopnost nebo nedostatečná empatie. Morální superego se nemusí dostatečně rozvinout, pokud selže otec, který je rozhodující osobou pro identifikaci. V tomto důsledku nedostatečných zábran může mít tento jedinec v pozdějším období problémy s dodržováním společenských norem, včetně trestního práva. Naopak pokud jsou nároky na superego přehnané a id se dostává do pozice, v které jsou potřeby potlačovány a vytěsňovány do podvědomí, například neschopnost odpoutat se od rodičů, což je typické pro vyhraněné superego, které se pak často projeví v oidipovském komplexu spolu s pocitem viny. Pocity viny se mohou projevit potřebou potrestání, která může vyústit až ke spáchání trestného činu, za který následuje“ zasloužený“ trest. Dle stoupců psychoanalytických přístupů, lze vysledovat určitou míru pravděpodobnosti spáchání trestné činnosti. Ovšem i tyto koncepce byly velmi jednostranné a nedostatečně přesvědčivé pro vysvětlení kriminality. (Kuchta, Válková, 2005, str. 70-71)

Další teorie je založena na zkoumání, jakým způsobem a za jakých podmínek dochází k přebírání delikventních vzorců chování a faktory ovlivňující toto chování. V dnešní teorii kriminality je zahrnuta.

2.1.5 SOCIOLOGICKÁ TEORIE KRIMINALITY

Popisuje kriminalitu jako sociálně patologický jev. Sociologické teorie se zaměřují na problémy jako je socializace, sociální učení, a v tomto směru působení referenčních sociálních skupin, působení institucí a socio-kulturních vlivů. (Matoušková, 2013, str. 133)

Zabývá se zkoumáním vlivu sociálního okolí (rodičů, vychovatelů, pěstounů), sociální vrstvy, profese, které utváří hodnoty daného jedince a srovnává proces utváření socializace s občanem s čistým trestním rejstříkem. Tyto jevy se zkoumají technikami a metodami, které vychází z různých vědních disciplín jako je etika, antropologie, vývojová psychologie, sociologie (Kuchta, Válková, 2005, str. 76).

Dnešní teorie kriminality je kombinací více vlivů.

2.1.6 VÍCEFAKTOROVÉ TEORIE

Dnešní pohled na příčinu kriminality je **kombinace četných faktorů - genetických, sociálních a psychických** (Matoušková, 2013, str. 133).

Z dnešního pohledu je zřejmé, že odlišnosti, které našel u pachatelů například Lombroso (nízká inteligence, empatie a citlivost na bolest), jsou v populaci nebo v určitých společenských vrstvách populace rovnoměrně rozptýleny, bez toho aniž by tato vrstva byla nutně kriminální. (Šmausová, 1993 in Čírtková, 1998, str. 67)

Pachatelé trestných činů se často vyznačují nižším intelektem, nepřipouští si rizika, neorientují se na budoucnost, žijí jen přítomností, mají jiný vztah k platným normám, mohou mít potřebu riskovat, trestný čin jim přináší vzrušující zážitek a euforie z „úspěchu“ jejich trestnou činností jen posiluje. Riziko nepřiměřeného chování může být dáno psychickou poruchou nebo odlišnou životní zkušeností s patologickou socializací. Z tohoto pohledu rozlišujeme několik typů pachatelů.

2.2 ZÁKLADNÍ TYPY OSOBNOSTI PACHATELE

Psychologické zkoumání pachatelů se dnes zaměřuje na co nejpřesnější popis osobnosti pachatele a místo řešení otázky, jak se liší pachatelé od nekriminálních osobností, se zabývá-

váme tím, jak a čím se liší pachatelé mezi sebou navzájem. Typologie vycházejí z předpokladu, že určité vlastnosti se sdružují a vytváří tak typické konstelace, podle kterých můžeme populaci rozčlenit do několika skupin – osobnostních typů. Typologie osobnosti pachatelů složí jako nástroj poznávání osobnosti konkrétního pachatele a používá se pro individuální přístup k pachateli při výslechu, při různých opatřeních a výkonu trestu.

Dle obecné typologie rozlišujeme 5 základních typů osobnosti pachatele:

1. socializovaný typ,
2. neurotický typ,
3. psychopatický typ,
4. mentálně nedostačivý typ,
5. psychotický typ. (Čírtková, 1998, str. 68-70)

Nejméně komplikovaná osobnost je socializovaný typ.

SOCIALIZOVANÝ TYP

Spáchá trestný čin výjimečně a z nedbalosti. Jeho motivaci jde pochopit i z pohledu vnějších posuzovatelů. Například v opilosti spáchá trestný čin, kterého později lituje. Jeho myšlenkové pochody jsou logické a srozumitelné. Trest má u něj výchovný charakter. Na spáchaný čin reaguje tak, jak to odpovídá běžným představám – lítostí, obavami o budoucnost, sníženým sebevědomím a úzkostným očekáváním reakce okolí. (Matoušková, 2013, str. 134)

Podle uvedených příznaků můžeme v praxi snadno tento typ rozpoznat a je důležité ho brát v úvahu při orientačním a odborném posuzování pachatele. U socializovaného typu je absence výrazné poruchovosti. Jednání s tímto typem pachatele nebývá složité a kontakt s ním jde jednoduše navázat. Reaguje na prvky, které u jiných typů pachatelů selhávají. Jsou to například apelování na citové vazby k blízkým, na morální hlediska a stimulace jeho kladných vlastností. (Čírtková, 1998, str. 70)

Mnohem více komplikovaná, nepředvídatelná a emočně nestabilní osobnost je typ neurotický.

NEUROTICKÝ TYP

Tito jedinci jsou velmi frustrovaní, většinou mladí a zakomplexovaní lidé. Příčinou frustrace často bývají problémy v rodině, mnohdy dobře situované. U adolescentů, kteří jsou například přehlíženi rodiči, se může frustrace projevit zneužíváním drog a alkoholu nebo demonstrativním chováním. Neurotická osobnost je nápadná neurotickými poruchami, jako je zvýšená úzkostnost nebo hysterické reakce. (Matoušková, 2013, str. 134)

Tyto neurotické prvky se mohou projevit v kriminálním jednání. Promítají se do způsobu spáchání činu i do motivace. Motivace bývá důsledkem nevyřešených emocionálních konfliktů nejčastěji v rodině a kriminální chování je často protestem. Nebývá zaměřeno proti společnosti. Neurotický typ je označován jako emočně nestabilní a emočně narušený. (Koudelková, 1995 in Čírtková, 1998, str. 70-71)

Spáchání činu je amatérské se zřetelným zanecháním stop, chaotický útěk z místa činu a neúčelový – neurotický delikvent krade, aniž by odcizené předměty potřebovat nebo po nich nějak toužil. Příznaky vyžadují ověření formou psychologického vyšetření. (Čírtková, 1998, str. 71)

Jako nejvíce podivínský se jeví typ psychopatický.

PSYCHOPATICKÝ TYP

V lékařství se tento termín nepoužívá, odborný název je porucha osobnosti. Tyto osoby mají velké odchylky od ostatních a mají větší sklony ke kriminálnímu chování. Neznamena to však, že každý psychopat je kriminálník. (Matoušková, 2013, str. 134)

Některé formy psychopatie jsou spíše zárukou opačné životní cesty, například anankastická porucha osobnosti. Na stranu druhou většina recidivistů je z této skupiny osob.

Psychopatické osoby (osoby s poruchou osobnosti) se projevují nápadnými, svéráznými a zvláštními způsoby chování a prožívání těchto silných nápadností si povšimne většinou i laik při běžném jednání, že dotyčný se vymyká standardu a není zcela „normální“. Okolím bývají považováni za podivíny. Dolní hranice zastoupení tohoto typu pachatele je kolem 30 %.

Jednání s psychopaty (s osobami s poruchou osobností) je složité i v běžných situacích a o to více v závažných situacích v souvislosti s uplatňováním práva. Není složité tento typ pachatele v praxi poznat. Způsob komunikace je i pro odborníka velmi náročný. Selhávají zde morální hodnoty, svědomí a pocity viny. Dobrá vůle ze strany činitelů práva, bývá

chápana jako projev slabosti. Problémové jsou tyto osoby i v roli vězňů, vydírají personál sebepoškozováním a prosazují se na úkor ostatních vězňů. Psychopatie (porucha osobnosti) je trvalou odchylkou, u které úprava není vyloučena, vyžaduje však dlouhodobé a speciální působení. Výsledný efekt většinou neodpovídá vynaloženému úsilí. Zpravidla jde o natrénované méně nápadné a přiměřené chování ve standardních situacích. Ve stresových situacích většinou vyplavou na povrch původní nevhodné vzorce chování, jako je agrese a impulsivní jednání. (Čírtková, 1998, str. 73)

Typy poruch osobnosti: (F 60 Specifické poruchy osobnosti)

Paranoidní porucha osobnosti se vyznačuje nedůvěřivostí vůči ostatním lidem. Jejími projevy jsou nespolečenská, podezřívavost, nedůtklivost, vztahovačnost, citlivost na odmítnutí. Nedostatečná důvěra a smysl pro humor.

Schizoidní porucha osobnosti je charakterizována neschopností žít ve vztazích a vytvářet vztahy. Jsou zde projevy jako citový chlad, uzavřenost, omezená schopnost vyjadřovat cit, nedostatek přátel a vztahů, podivínství, bizarní nápady, lhostejnost ke chvále či kritice, necitlivost pro normy a konvence a jejich zanedbávání. Nedostatečně rozvinutá intimita a vzájemnost.

Disociální porucha osobnosti je charakteristická uspokojením svých potřeb za každou cenu, bez ohledu na druhé a s rozporem mezi chováním a společenskými normami. Projevuje se sklonem k protispolečenskému jednání. Je zde nedostatečně rozvinutá empatie a sociální citlivost. Společensky nejnebezpečnější je takzvaný **moral insanity**, což je nedostatečný rozvoj vyšších citů. U této poruchy je častý recidivismus, týrání dětí, v dětství šikana, krádeže a záškoláctví.

Histriónská porucha osobnosti je neustálé se zabývání vlastním zjevem a tím, zda osoba vzbuzuje pozornost u ostatních lidí. Vyskytuje se většinou u žen často s kontroverzními a somatickými poruchami. Projevuje se sebestředností, dramatisováním, obviňováním, manipulováním, lhaním, intrikami, infantilitou. Je zde nedostatečně rozvinutá kontrola.

Anankastická porucha osobnosti je neustálý pocit ohrožení vlastní osoby a vede k nadměrné opatrnosti. Projevuje se perfekcionismem, vnitřní nejistotou, nerozhodností, rigidními postoji a nedostatečně rozvinutou spontálností a flexibilitou.

Emočně nestabilní a hraniční porucha osobnosti se projevuje impulzivitou a emoční nestálostí. Tato porucha je častější u žen a psychiatři se s ní setkávají nejčastěji. Projevuje

se sklonem ke zkratkovitému jednání agresivního rázu, nevladatelnými afekty, střídáním partnerů a užíváním návykových látek. Je zde nedostatečně rozvinuté zvládnání emocí. (Svoboda, Češková a Kučerová, 2012, str. 258-259)

Nejprimitivnější ze všech typů je mentálně nedostačivý typ.

MENTÁLNĚ NEDOSTAČIVÝ TYP

Pachatel se vyznačuje nízkou inteligencí a často dopouští násilí například na dětech a zvířatech. Je snadno ovlivnitelný – sugestibilní. (Matoušková, 2013, str. 135)

Jeho trestná činnost nebývá promyšlená, často se dopouští násilné trestné činnosti a bývá vykonavatelem nápadů druhých. Rozpoznat tento typ je snadné, má omezenou slovní zásobu, spíše popisuje, je lehce ovlivnitelný, přebírá názory druhých. U výsledku hrozí riziko nepravdivého doznání. (Čírtková, 1998, str. 74)

Pro společnost nejvíce nebezpečný, typický pro násilnou činnost se jeví typ psychotický.

PSYCHOTICKÝ TYP

Jsou to pachatelé, kteří v psychóze (stav nepřičetnosti) páchají brutální trestné činy s nepochopitelným motivem. Například žena ovlivněná naléhavými hlasy zabije své děti. Otec podřeže své děti s vysvětlením, že byly napojeny na mimozemšťany. (Matoušková, 2013, str. 135)

Spáchaný trestný čin je nesrozumitelný, bizarní a brutální i motivace bývá zvrácená a nepochopitelná. U těchto příznaků je nutné přizvat psychiatra nebo psychologa, aby potvrdil nebo vyvrátil nepřičetnost. (Čírtková, 1998, str. 75)

Nepřičetnost je stav, kdy fyzická osoba není pro duševní poruchu schopna rozpoznat nebezpečnost svého jednání (Vondráček, Dvořáková a Vondráček, 2009, str. 59).

Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný (MVČR, zákon 40/2009 Sb., Trestní zákoník v aktuálním znění, § 26).

Duševní abnormality zajisté ovlivní konkrétní podobu trestného činu, to znamená, jakého činu se jedinec dopustí a jak jej spáchá, ovšem tyto abnormality nejsou vlastním motivem ke spáchání trestného činu. Celý proces týkající se trestného činu je složitý a vyžaduje týmovou práci řady odborníků několika profesí od policie a orgánů činných v trestním řízení, psychiatra, psychologa, soudního lékaře, soudního znalce, forenzního psychologa.

3 KRIMINALITA MLÁDEŽE JAKO SPOLEČENSKÝ PROBLÉM

„Není špatná mládež, jsou jen špatní vychovatelé.“ Anton Semjonovič Makarenko.

Kriminalita mládeže v dnešní době patří mezi hlavní kriminologická témata. Zabývat se problémovým a nezákonným chováním dětí a jeho souvislostmi je velmi důležité, protože právě v raném věku je největší možnost jeho nápravy. (Moravcová, Podaná a Buriánek, 2015, str. 13)

Mládeží jsou osoby od narození do dovršení 18 let. Mladistvý je věková kategorie osob, které jsou už trestně odpovědné, ale jejich postavení v trestním právu je modifikováno jak u základů trestní odpovědnosti, jejich následků i v trestním řízení. (Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o soudnictví ve věcech mládeže in Kuchta, Válková, 2005, str. 267)

Pojmy mládež, dítě a mladiství upravuje §2:

1) Není-li zákonem stanoveno jinak, pak se rozumí

a) mládeží děti a mladiství,

b) dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku,

c) mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok svého věku. (MVČR, předpis č. 218/2003 Sb., Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže v aktuálním znění, §2 (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

3.1 AKTUÁLNÍ PODOBY A CHARAKTERISTICKÉ RYSY KRIMINALITY MLÁDEŽE

Výzkumy dokazují, že ve věkové kategorii mládeže je třeba počítat s vysokou mírou latentce, to znamená, že delikventní chování je mezi dětmi velmi rozšířeno, ale často toto chování není oficiálně registrováno. (KAISER, 1994 in Kuchta, Válková a kol., 2005, str. 269) Především méně závažné delikty jsou u mládeže normální záležitostí a jen malá část je odhalena a stíhána. Tato skutečnost pravděpodobně souvisí i s větší tolerancí společnosti vůči pachatelům méně závažných trestných činů týkajících se dětí a mládeže, protože po-

rušování zákonů je u mládeže jistou mírou vnímáno jako vývojově podmíněný jev. (Kuchta, Válková, 2005, str. 269)

Struktura kriminality mezi dětmi mladšími 15 let a mladistvými se liší. Mladiství se častěji než děti mladší 15 let dopouštějí závažnějších forem trestné činnosti, jako jsou vloupání, krádeže motorových vozidel, drogové kriminality, násilných trestných činů atd. Děti mladší 15 let se podílejí spíše na poškozování cizí věci, vydírání.

Trestné činy, respektive činy jinak trestné typické pro mládež, jsou sprejerství, to znamená zejména trestný čin poškozování cizí věci, dále šíření poplašné zprávy, šíření toxikomanie. Mládež se dopouští trestných činů především ve skupinách, zejména chlapci, týká se to krádeží a šikany, násilné rasisticky motivované trestné činy, sprejerství. (Kuchta, Válková, 2005, str. 272)

Tabulka 1 - Kriminalita mladistvých ve Zlínském kraji, rok 2015

Druh kriminality	Objasněno		Z toho spách. mladistvými			Dříve prověř./vyšetřov.		
	V období	Dodatečně	Celkem	Podíl %	Na ulici	Ne	1x - 3x	4x a více
Vraždy	11	0	0	0	0	0	0	0
Násilné činy	465	56	23	4,41	14	17	5	1
Mravnostní činy	61	18	9	11,39	1	7	2	0
Ostatní krim. činy	698	66	66	8,64	32	33	24	9
Zbývající kriminalita	1 542	102	4	0,24	3	4	0	0
Hospodářské činy	728	119	6	0,71	0	6	0	0

Zdroj – Kriminální policie ČR

Tabulka 2 - Kriminalita mladistvých ve Zlínském kraji, rok 2015

Druh kriminality	Kriminalita páchaná s kým						Kriminalita páchaná na útěku					Sourozenci trestáni	
	Sám	Se sourozenci	S rodiči	S jiným příbuzným	S partou	V org. Skupině	Od rodičů	Z DD/VÚ	Z léčeb zařízení	Z ost zařízení	Není na útěku	Ano	Ne
Vraždy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Násilné činy	10	0	0	0	13	0	0	1	0	0	21	1	21
Mravnostní činy	7	0	0	0	2	0	0	0	0	0	9	1	8
Ostatní krim. činy	47	0	0	0	20	0	0	33	0	0	33	0	65
Zbývající kriminalita	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	4
Hospodářské činy	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	5

Zdroj – Kriminální policie ČR

Tabulka 3 – Kriminalita mladistvých v České republice, rok 2015

Druh kriminality	Objasněno		Z toho spácháno mladistvými			Kriminalita páchaná s kým					
	V období	Dodatečně	Celkem	V %	Na ulici	Sám	Se souroz.	S rodič.	S jiným příbuz.	S partou	V org. skupině
Vraždy	135	13	3	2,03	1	1	0	0	0	1	0
Násilné činy	11 050	1 389	484	3,89	296	239	4	4	9	105	2
Mravnostní činy	1 638	212	198	10,7	41	153	2	1	0	8	0
Krádeže vloupáním	7 754	2 061	481	4,9	54	142	3	2	0	178	1
Krádeže prosté	19 166	2 724	622	2,84	267	316	6	3	3	131	3
Majetkové činy	32 461	6 216	1 264	3,27	394	527	9	5	3	352	6
Ostatní krim. činy	20 987	1 424	600	2,68	324	361	3	5	0	115	0
Zbývající kriminalita	29 136	1 765	93	0,3	62	65	0	0	0	7	0
Hospodářské činy	16 862	2 936	108	0,55	5	53	0	0	0	17	0

Zdroj – Kriminální policie ČR

Z tabulky č. 1 a 2 je patrné, že největší četnost provinění (trestný čin spáchaný mladistvým) ve Zlínském kraji za rok 2015 mají ostatní kriminální činy, to znamená požáry, nedovolené ozbrojování, maření výkonu úředního rozhodnutí, šíření toxikomanie, výtržnictví, sprejerství, nedovolené pěstování rostlin obsahující omamné látky atd.

Kriminalita mladistvých ve Zlínském kraji v roce 2015 byla nejvíce páchána s partou nebo ji jedinec spáchal sám. Vliv na kriminalitu mladistvých neměla skutečnost, zda byli jejich sourozenci v minulosti trestáni.

Tabulka č. 3 nás informuje, že největší četnost provinění (trestný čin spáchaný mladistvým) na území ČR za rok 2015 mají na prvním místě majetkové činy jako například podvod, zpronevěra, zatajení věci, poškozování cizí věci atd.

Na místě druhém jsou to krádeže prosté, což znamená krádeže věcí z automobilů, krádeže v bytech a rodinných domech, krádeže v jiných objektech, krádeže jiné na osobách atd.

(Kriminální policie ČR)

V souvislosti s páchání delikventních činů u mládeže je třeba si uvědomit, že dnešní moderní svět vytváří pro mládež rizikové prostředí. Moderní technika jako internet, televize, mobilní telefony změnila denní aktivity a trávení volného času.

3.2 PŘÍČINY A PODMÍNKY KRIMINALITY MLÁDEŽE, FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ KRIMINÁLNÍ CHOVÁNÍ

Významným spouštěčem kriminality mladistvých je především **nuda** a **neuspořádaný volný čas**. Kdy potom při spojení s potřebou jedince se odreagovat formou adrenalinových aktivit vznikají situace, které mnohdy překračují pomyslné „hranice zákona“.

Více volného času a nezávislost přispívá k vysokému růstu kriminality mladistvých. Mnoha studii bylo zjištěno, že k největšímu počtu přestupků u mládeže dochází mezi patnáctou a dvacátou hodinou, to znamená v době po vyučování. Taktéž blízkost středních škol u nákupních center zvyšují adolescentní kriminalitu, zvyšuje se počet krádeží, kterými lze dosáhnout toho, co nabízí reklama, internet a podobně. (Pavlovský a kol., 2012, str. 163)

Média formují hodnocení lidí, veřejné mínění a úsudky. Dokáží formovat to, co se jedinec dovídá o světě, jsou hlavním zdrojem, které vytváří názory na informace, které se k člověku dostávají. Proto kriminalita, která je masovým sociálním jevem v médiích, vždy vyžaduje specifickou prezentaci. Kriminalita výrazně působí na emocionální složku jedince a u audiovizuální prezentace to platí dvojnásobně. Metod jak pracovat s podněty působící na smysly je nespočetně mnoho a média je dokonale využívají (apelace na nabízené hodnoty, přesvědčování podobností, emoční vzrušení a podobně). Specifické je také zastoupení kriminality v zábavních produktech médií. Kriminální žánry se u široké veřejnosti těší velké

oblíbě. Při čtení televizního pásma zdejších soukromých stanic zjistíme, že tyto produkty jsou zde silně zastoupeny. (Vesecká, Chromý, str. 2009, str. 14, 15)

Sledování televize dětmi ve vyspělých zemích je trendem a má vzestupný charakter. Zlo a násilí nemusí být destruktivní, je-li dětem prezentováno v kontextu, který těmto projevům dává smysl. Dítě, které dostatečně nepochopí kontext, a o které se dostatečně nezajímá nikdo dospělí, který by mu tyto jevy a příčiny vysvětlil, pak může násilí považovat za legitimní prosazování lidských potřeb. Násilí, které je vytrženo ze vztahového a kulturního kontextu představuje v tomto smyslu hrozbu pro společnost. Celá populace u nás, včetně mladých lidí sleduje soukromou televizní stanici Nova. Sociální působení této stanice hodnotí skupina expertů v rámci šetření jako nejškodlivější. Mezi celostátními stanicemi je hodnocena experty nejméně v těchto čtyřech škálách negativních jevů:

- Zlehčuje a zobrazuje násilí,
- vulgárně zobrazuje lidské tělo a tím snižuje lidskou důstojnost,
- zobrazuje agresivitu zaměřenou proti různým náboženským, politickým, etnickým nebo jiným sociálním skupinám,
- dává špatný příklad dětem a mladistvým a tím ohrožuje jejich morální, psychický a sociální vývoj. (Matoušek, Kroftová, 2003, str. 33)

U hledání a objasňování příčin kriminality mládeže musíme brát zřetel také na konkrétní dispozice jednotlivce, které mohou značně ovlivnit socializační proces a další faktory, které u jedince v průběhu psychosociálního vývoje mohou sehrát individuální roli. Různé faktory nepůsobí jednotlivě a spolu s dalšími v různých vzájemných interakcích mohou kvalitativně ovlivnit socializaci dítěte, ať už v pozitivním smyslu nebo směrem k delikvenci. (Firstová, 2014, str. 42)

Mezi další důležité faktory, které mohou ovlivnit kriminální jednání je psychosociální vývoj daného jedince, rodina, vrstevníci a škola.

3.2.1 PSYCHOSOCIÁLNÍ VÝVOJ

Psychika dítěte se vyvíjí již v **prenatálním období**, které je velmi důležité pro psychický vývoj jedince. Pro další vývoj je důležitý vztah ženy ke svému mateřství, kvalita partnerství a postoje nejbližšího okolí k těhotenství maminky.

Jako zvýšeně riziková a ohrožená z hlediska dalšího psychosomatického vývoje dítěte, jsou nechtěná těhotenství. Důsledkem je ohrožení špatného vztahu matky k dítěti, kdy matka může začít své dítě podvědomě nenávidět. To se následně po porodu projeví lhostejností,

chladným citovým přístupem a nezájmem matky k dítěti. V závažných případech může docházet až k týrání.

Matky odmítající své děti, které reagují nepřiměřeně na dětský pláč a omezují péči o dítě pouze na takzvané ošetřovatelské aktivity, komplikují další vývoj dítěte a jeho socializaci. Takové jednání již v **novorozeneckém věku**, může vést k deprivaci až k opožďování nebo jinému narušení psychického vývoje.

Do jednoho roku dítěte se vytváří trvalé a pevné sociální vztahy, mezi osmým a šestým měsícem dítě rozlišuje cizí a známé tváře a začíná projevovat úzkost, pokud dojde k odloučení od známé osoby, prvotně matky. Matka začíná zaujímat jedinečné místo v citovém životě dítěte. Začíná se projevovat separační úzkost. Děti, které nenaváží tento specifický a jedinečný vztah k jedné osobě, tyto emoce neprožívají. Tyto děti můžeme považovat za rizikové z pohledu jejich dalšího vývoje. Narušení primárních sociálních vztahů v kojeneckém období je dáváno do souvislosti s další následnou poruchovostí v oblasti rodičovských, partnerských a přátelských vztahů. V tomto důsledku můžeme hovořit o určitém rizikovém faktoru v souvislosti s dalšími negativními vlivy, které mohou hrát důležitou roli v rozvoji různých asociálních projevů chování, nevyjímaje kriminalitu.

V **batolectím období** (období mezi 1. a 3. rokem dítěte) dochází k výraznému rozvoji osobnosti. Erikson tento věk nazývá jako období autonomie, ve kterém dochází k osamostatňování a uvolňování vazeb spojených s širší orientací v okolním světě. (Firstová, 2014, str. 48-50)

Z pohledu deviantního chování mládeže můžeme toto období považovat za velmi významné. Rozvíjí se schopnost záměrného sebeovládání a významnou úlohu v tomto období sehrává vztah mezi matkou a dítětem. Jde především o emociální stránku, velmi důležitý je citlivý přístup ze strany matky k pocitům dítěte. Pro rozvoj sebeovládání jedince je důležité, aby dítě porozumělo svým pocitům a umělo je také adekvátně vyjádřit. (Langmajer, Krejčířová, 2006 in Firstová, 2014, str. 50)

Dítě se seznamuje se základními morálními společenskými normami. Jedná se o zvnitřňování sociálních norem ve smyslu poslušnosti dítěte. Nezastupitelnou roli sehrávají rodiče, vychovatelé dítěte. Dítě je napodobuje a zároveň dostává zpětnou vazbu o vhodnosti nebo nevhodnosti chování. Pokud tuto informaci dítě nezíská, například dítě zanedbané nebo vyrůstající v disfunkční rodině, žádané normy chování si těžko osvojí. (Vágnerová, 2000, str. 87)

Tyto děti jsou z hlediska budoucího vývoje zvýšeně ohrožené v rozvoji různých podob problematického chování, včetně těch nejzávažnějších, kterou je kriminalita (Firstová, 2014, str. 51).

V předškolním období se děti identifikují s rodiči, kteří jsou pro ně vzorem a modelem různých rolí. Osvojují si základní normy chování, s nimiž se ztotožňují, a je pro ně důležité, zda budou za jejich dodržení oceněny. Předškolní děti se učí žádoucím způsobům chování, především prosociálního, to znamená respektující práva druhých. (Vágnerová 2005, str. 235)

Prosociální chování je výsledkem sociálního učení, ke kterému dochází především napodobou. Pokud v rodině u dítěte chybí vhodný model chování nebo toto chování není od dítěte vyžadováno, stává se dítě ohrožené asociálními projevy jednání, protože neví, jaké chování je žádoucí. Děti, které vyrůstají v rizikovém prostředí, například v rodinách alkoholiků nebo toxikomanů, kteří nemají zájem o vývoj dítěte a mají asociální projevy chování vůči okolí a svým dětem, můžeme považovat za velmi rizikové z hlediska nedostatečného rozvoje prosociálního chování a identifikací s nežádoucími vzory. Následkem jsou projevy různých druhů problémového chování. (Vágnerová, 2000, str. 120)

V mladším školním věku se stává významným socializačním činitelem škola. Dochází k rozvoji sociálních kontrol a hodnotové orientace, která byla do této doby ovlivněna především rodinou. Taktéž spolužáci (vrstevníci) učí dítě novým způsobům jednání, spolupráci, sociální interakci, pomoci a solidarity.

U dětí středního školního věku vzniká větší schopnost přizpůsobení se daným podmínkám. Narůstá význam vztahů mezi vrstevníky. Vrstevnické skupiny a jejich normy nabývají stále více na významu a nemusí být vždy v souladu s hodnocením a pravidly dospělých. Dítě začíná řešit konflikt „nebudu-li se chovat určitým způsobem, nebudu spolužáky a kamarády přijat“. Strach z odmítnutí ze strany vrstevníků může být natolik silný, že dítě skupině snadno podřídí, i když je chování v rozporu s normami. Hodnocení ze strany vrstevníků je stejně významné jako ze strany rodičů nebo učitelů. Tato situace je však ještě typičtější pro období dospívání. (Firstová, 2014, str. 55-57)

Období dospívání je velmi individuální, obecně lze říci, že začíná kolem 12 roku a končí kolem 20 roku. Vliv školy jako socializačního činitele slábne a posiluje se vliv mimoškolních faktorů.

Období **adolescence** (15-22 let – mladiství) souvisí s biologicky pohlavním dozríváním, dochází k proměně osobnosti, učením se nových rolí. Dítě dokončuje povinnou školní docházku a na konci tohoto období završuje profesní přípravu a nastupuje do zaměstnání, stává se ekonomicky nezávislý na rodičích, což znamená větší rozsah práv. Dalším z mezníků dospělosti je plnoletost. (Černíková a kolektiv in Firstová, 2014, str. 59, 60)

Jedinec se stává plně zodpovědným za své chování a jednání. Do této doby se vůči mladistvému (15-18 let) uplatňovala takzvaná relativní trestní odpovědnost (určuje se posudkem mravní a rozumové vyspělosti). V případech mladistvých a jejich trestního postihu dochází k aplikaci mírnějších trestů, krácených u trestných opatření na polovinu a preferují se výchovná opatření. (Firstová, 2014, str. 60)

V dnešní době dochází ke komunikační lhostejnosti a tím i k oslabení sociální kontroly, která je jedním z nejdůležitějších rizikových faktorů delikvence mládeže. Rodina neplní řadu nezbytných výchovných funkcí. Určité typy rodin stimulují asociální chování.

3.2.2 RODINA

Rodina je bezesporu jedním z nejvýznamnějších prostředí, ve kterém dochází k předávání hodnot a norem a socializaci jedince. Důležité je dohlížet na žádoucí chování a žádoucím směrem jej usměrňovat a ovlivňovat. Pokud rodiče neplní svoji roli nebo se v rodině vyskytují problémy a nestandardní situace, je antisociální chování dětí přičítáno této skutečnosti. (Moravcová, Podaná, Buriánek a kolektiv, 2015, str. 74)

V rodinném prostředí může delikventní chování vzniknout důsledkem naučené nebo vytvořené vazby delikventní osobou. Tyto osoby mohou jedinci předávat modely delikventního chování a mohou jedince v delikventním chování posilovat a utvrzovat. (Zoubková, Moulišová in Firstová, 2014, str. 62)

Z tohoto pohledu se jeví jako vysoce rizikové rodinné prostředí, ve kterém dochází k různým sociálním deviacím, včetně kriminálního chování, které může být v rodině považováno za zcela „normální“ a přirozené, a které dítě v rámci nápodoby opakuje. Podle různých výzkumů se potvrzuje, že u jedinců, kteří byli sami v dětství týráni svými rodiči, sami pak přenášejí tento model do své rodiny vůči svým dětem. Kriminální jednání je naučeno stejně jako chování, které je v souladu s normami.

V poslední době prochází rodina výraznou proměnou, dochází k poklesu sňatků, porodnosti, narůstá počet dětí narozených mimo manželství a stoupá rozvodovost. Společnost se

orientuje na prosperitu, úspěch a moc. Rodina je může v tomto směru „brzdit“. Narůstá osob žijících „singles“, to znamená žijící sami.

Rizika rodinného prostředí:

Nečitelnost ve výchově – protichůdné výchovné vlivy působí dítěti komplikace při tvorbě jednotného systému norem a hodnot. Dítě potřebuje jasně nastavená pravidla. Pokud tomu tak není a dítě je jednou za stejnou činnost trestáno a jindy toto chování zůstane bez povšimnutí, stává se dítě nejisté a může docházet k různým nežádoucím projevům, jako je lež, záškoláctví, v nejhorším případě delikventní činnost a konflikt se zákonem.

Neúplná rodina – osamělý rodič má složitou pozici a jsou větší nároky na jeho zralost a stabilitu. Je zde vyšší riziko chybějícího některých ze vzorců chování, chybí partnerský vztah, který by měl sloužit jako vzor. Někdy přechází kompetence partnera na dítě, to dříve dospívá a mnohdy nedokáže ani v dospělosti tuto nepřírozenou vazbu přerušit.

Rodina doplněná – Nový partner (člen) rodiny přichází s jasnými představami výchovy, které se ne vždy slučují s představami stávajícího rodiče. Vznikají četné konflikty, které zasahují dítě. Rodiny doplněné jsou spojeny také s výskytem CAN (syndrom zneužívaného a týraného dítěte) a všemi jeho důsledky.

Špatné soužití rodičů – V rodině, kde je dítě často vystaveno hádkám a násilným projevům vůči partnerovi nebo samotným dětem, dítě vyrůstá v nejistotě, nedůvěře a strachu.

Nízké postavení rodiny v komunitě – případy, kdy rodiče jsou sousedy vidáni v sociálně nepřijatelných situacích, například rodiče nadměrně pijící alkohol, matka prostitutka a podobně. Tyto situace mohou ovlivnit chování vrstevníků k dítěti, které se kvůli posměchu a odmítání dostane na okraj nebo mimo vrstevnické skupiny. Tyto děti většinou pro přízeň ostatních použijí jakýchkoli prostředků i třeba za cenu delikventního jednání. Hrozí velké riziko členství v problémových partách, kde se často nastartuje dráha kriminálního jedince. (Firstová, 2014, str. 61-77)

Špatná ekonomická situace rodiny – permanentní chudoba vede ke zvýšenému výskytu sociálně deviantního chování a lhostejným postojům ke společenským hodnotám a normám. (Szczyrcy, 2003 in Firstova, 2014, str. 77, 78)

Rodiče jsou anomální osobnosti – rodiče nejsou schopni plnit svou roli, jsou to například osoby s různými typy závislostí, rodiče trpící poruchou osobnosti nebo rodiče dopouštějící se deliktů. Kvůli svým osobním problémům nejsou schopni dětem poskytnout dostatečnou péči a výchovu. Děti v těchto rodinách jsou na pokraji zájmu, zanedbávané, často postižené

syndromem CAN (Child Abuse and Neglected). (Vágnerová, 1999 in Firstova, 2014, str. 68)

Při úvahách různých příčin delikvence vždy rodina zaujímá hlavní místo, tato úvaha je bezesporu správná, ale musíme si uvědomit, že vliv rodiny na dítě se však věkem postupně oslabuje a významnou úlohu začínají hrát vrstevnické skupiny.

3.2.3 VRSTEVNÍCI, TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU A DELIKVENCE

Vrstevnické skupiny, které jsou kladně orientované a fungují v nich kamarádské vztahy, mohou dítěti přinést mnoho pozitivního v jeho dalším rozvoji. Nebezpečné jsou ovšem skupiny vrstevníků orientované opačným směrem. V těchto skupinách jejich vůdci často morálně narušení jedinci, orientují veškerou aktivitu sociálně nežádoucím směrem. Z tohoto hlediska se jako vysoce ohrožení jeví jedinci nezralí, labilní, žijící v nevhodném rodinném prostředí, bez jasně stanovených norem a jasně stanovených pravidel. Pro tyto děti je vrstevnická skupina daleko důležitější, než pro děti vyrůstající ve fungujících rodinách, které jim zajišťují oporu a bezpečí. (Firstová, 2014, str. 101)

Nároky ve vrstevnické skupině jsou obvykle vyšší než v ostatních skupinách. Vyžadují určitou úpravu zevnějšku, vyjadřování, způsob chování k opačnému pohlaví, druh preferované hudby, postoj ke škole, penězům, rodičům, učitelům, sexualitě, kouření alkoholu a podobně. Delikventní party jsou většinou k delikventní činnosti přivedeny nevhodným způsobem trávení volného času různých barech, hernách a diskotékách. Tento způsob trávení volného času je finančně náročný a postupem času partě docházejí finance, což členy vede k delikventní činnosti v podobě krádeží, které začínají drobnými krádežemi, které postupem času nabývají organizovanějších forem, jsou plánované a napojené na překupníky. (Matoušek, Kroftová, 2003, str. 77)

Kontakt s delikventními kamarády, je vedle rodinného zázemí, osobnostní rysů daného jedince a školních výsledků, jeden z nejdůležitějších faktorů, který může závažně ovlivnit kriminalitu. Prostor pro vznik vrstevnické party dává většinou sídliště, čtvrť nebo škola.

3.2.4 ŠKOLA

Prostředí školy významně zasahuje do výchovného procesu, rozvíjí a formuje osobnost. Dítě se dostává do nové sociální role žáka, dochází k přijetí a zvnitřnění základních norem sociálního chování, které do této doby byly zprostředkovány hlavně rodinou. Dítě si musí uvědomit, co je povoleno a co zakázáno. Na významu získávají vztahy se spolužáky, které mohou mít párový nebo skupinový charakter. Skupina vrstevníků sehrává významnou úlo-

hu a právě v rámci školního prostředí se utvářejí uvnitř jednotlivých tříd nebo ročníků různé skupiny se svými rituály a způsobem vyjadřování, které významně ovlivňují postoje, hodnoty a normy jednotlivých členů.

Vztah mezi žákem a učitelem se utváří od začátku školní docházky, osobnost učitele se hrává nezastupitelnou úlohu a v rámci školního prostředí se stává pro dítě nejdůležitější osobou. Ještě významnější roli učitel zastává v případech, kdy je na dítě negativně působeno v rodinném prostředí. V takovém případě je důležité získat si důvěru dítěte, které vyrůstá v disfunkčním prostředí, kde nenachází, podporu, jistotu, bezpečí a respekt své osobnosti. Škola může směřovat k určité nápravě a pomoci.

Naopak u narušeného vztahu mezi učitelem a žákem, může v tomto důsledku docházet i k poruchovosti vztahů i ve skupině. Zřetelné upřednostňování nebo naopak zatracování některých dětí učitelem většinou silně ovlivňují vztahy ve skupině. Obecně platí, že děti, které se odlišují od většiny, nebývají mezi vrstevníky oblíbené. Když úspěch nepřichází a školní prostředí se stává neradostné, frustrující, nefungují vztahy s vrstevníky, s autoritami, děti mají špatné výsledky. To vše vede k záškoláctví, které je z hlediska rozvoje kriminality mladého jedince jeden z nejvíce rizikových faktorů. U záškoláctví a špatného vztahu ke vzdělání a škole, hraje mimo problémů ve škole velkou roli péče v rodině. (Firstová, str. 95-98)

Výchova dětí v rodinách a školách je jeden z nejvýznamnějších prostředků sociální prevence kriminality. Dobrá primární a sekundární prevence by neměla bránit pouze vzniku kriminálního chování, ale měla by předcházet všem typům sociálního selhání, jako je kriminalita, alkohol, drogy, prostituce, předčasné těhotenství, nakažením HIV atd. A měla by vyžadovat chování, které není zaměřeno proti společnosti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Pro realizaci empirické části práce byla zvolena kvantitativní výzkumná strategie, která umožňuje provedení adekvátního statistického vyhodnocení získaných informací oslovených respondentů.

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zhodnocení informovanosti mládeže v Uherském Brodě k možnostem prevence kriminality.

Dílčí výzkumné cíle:

- 1) Zjistit názory mládeže na společenskou závažnost kriminality.
- 2) Zjistit informovanost mládeže o problematice kriminality.
- 3) Zjistit dostupnost volnočasových aktivit pro mládež.
- 4) Zjistit, zda místo bydliště, věk a pohlaví souvisí s názorem na nejsilnější faktor vedoucí k rozvoji kriminality u mládeže.

Výzkumné otázky:

- 1) Jaká je informovanost mládeže o problematice kriminality? Otázky 9, 11, 14,16.
- 2) Z jakých zdrojů mládež nejvíce získává informace o kriminalitě? 7.
- 3) Zdali se mládež někdy setkala s kriminálním činem? 12, 13.
- 4) Které faktory dle mládeže přispívají k rozvoji kriminality? 8.
- 5) Jaké jsou možnosti prevence kriminality dle mládeže? 3,4,6 10, 15.

4.1 Hypotézy:

H₀ – frekvence výskytu kriminálních činů u spolužáků je u chlapců i děvčat stejná.

H_A – frekvence výskytu kriminálních činů u spolužáků je u chlapců i děvčat rozdílná.

4.2 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Výzkumným souborem kvantitativního šetření byli mladiství (věkové rozpětí 15-18 let).

Pro výzkumné šetření byla oslovena Obchodní akademie v Uherském Brodě. Jednalo se o záměrný výběr. Distribuce dotazníků proběhla po předchozí domluvě a se svolením ředitele. Rozdání dotazníků zajistil výchovný poradce.

4.3 Metoda (technika) sběru dat

Metodou sběru dat byl pro skupiny mladistvých dotazník. V dotazníku bylo prezentováno téma bakalářské práce, k němuž se mladiství vyjádřili dle svých názorů a zkušeností. K výzkumnému šetření bylo zvoleno dotazníkové šetření, neboť je pro respondenty zcela anonymní a mohou tedy odpovídat otevřeně.

4.4 Metoda analýzy dat - statistické vyhodnocení dotazníku:

1) Ke statistickému vyhodnocení dotazníku bylo použito tabulkového procesoru MS Excel 2013.

2) Byly vyhodnoceny absolutní a relativní četnosti odpovědí a vytvořeny diagramy:

- výsečové,
- sloupcové (kuželový, prostorový),
- prostorový plošný,
- dvojrozměrný spojnicový,
- pruhový (prostorový, válcový).

3) Souvislost mezi vybranými otázkami byla hodnocena pomocí testu dobré shody chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku.

4.5 Časový plán výzkumu

Výzkum probíhal od ledna 2016 do března 2016:

- 1) stanovení tématu, výzkumného výzkumných cílů a výzkumného problému (leden 2016)
- 2) volba výzkumných technik a metod (leden, 2016)
- 3) realizace výzkumu, sběr dat (únor 2016)
- 4) zpracování, analýza dat, doporučení pro praxi (březen, duben 2016)

5 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Rozdáno bylo 120 dotazníků a řádně vyplněných 105. Návratnost tedy činí 87,5 %. Výsledky jsou přehledně zaznamenány v tabulkách č. 4-13.

5.1 Osobní údaje o respondentech

Otázky číslo 1-3 byly zaměřeny na zjištění základních informací o respondentech (pohlaví, věk a bydliště).

Tabulka č. 4 – Pohlaví respondentů

Pohlaví	Celkem 105 studentů	
	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
Muž	27	25,7
Žena	78	74,3
Celkem	105	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

Tabulka č. 5 – Věk respondentů

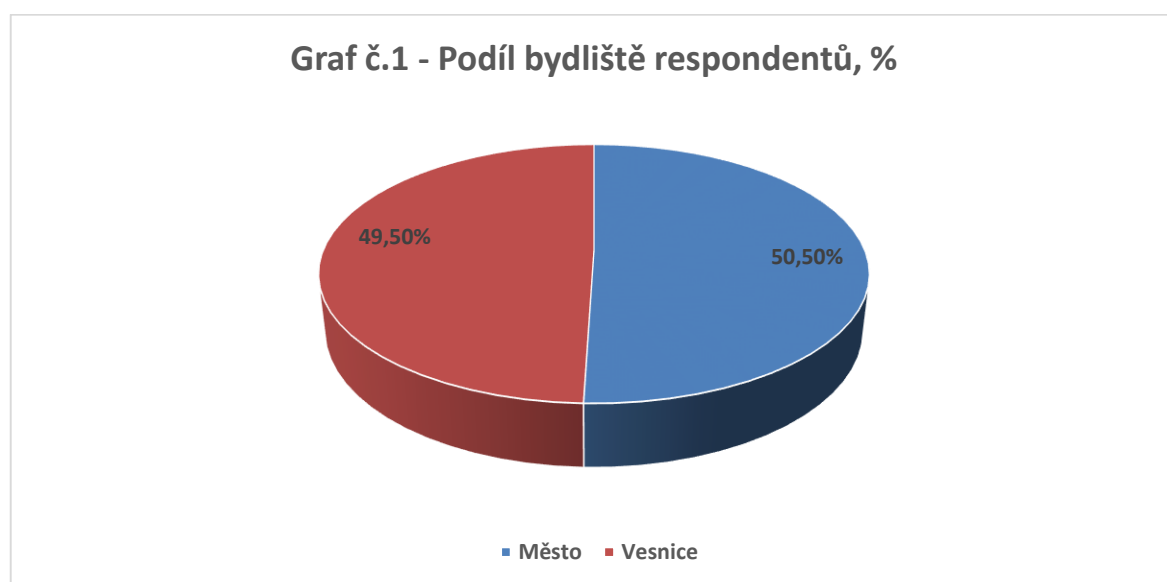
Věk	Celkem 105 studentů	
	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
15	15	14,3
16	46	43,8
17	25	23,8
18	19	18,1
Průměr 16,5 let	105	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

Tabulka č. 6 – Bydliště respondentů

Bydliště	Celkem 105 studentů	
	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
Město	53	50,5
Vesnice	52	49,5
Celkem	105	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

Otázky č. 1, č. 2 a č. 3 jsou sociodemografické otázky pro utvoření si představy o výzkumném souboru. Tabulka č. 4 určuje pohlaví respondentů, dotazník vyplnilo 27 mužů a 78 žen. Tabulka č. 5 ukazuje, že dotazníky vyplnili respondenti od 15 do 18 let. Z toho 53 respondentů žije ve městě a 52 ve vesnici.

5.2 Informovanost o problematice kriminality

Otázkou číslo 9 byla vyhodnocena média, která dle názorů žáků negativně ovlivňují kriminalitu.

Tabulka č. 7 – Média negativně ovlivňující kriminalitu

Média	Četnost žáků
Televize	82
Rádio	4
Rozhlas	11
Bulvární tisk	41
Hospodářské noviny	1
Jiná	19

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

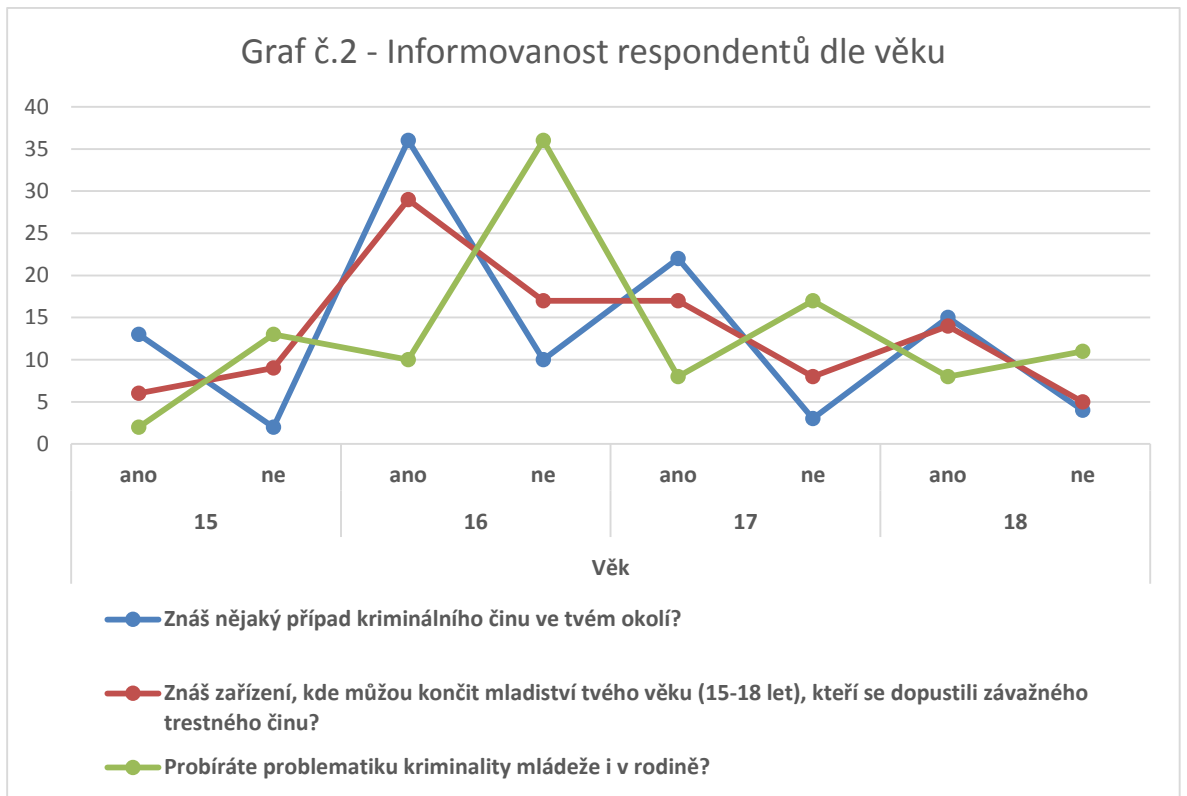
Dle výsledků z tabulky vidíme, že žáci nejvíce volili možnost televize jako největší zdroj negativně ovlivňující kriminalitu (82 respondentů), na druhém místě volili bulvární tisk (41 respondentů) a na třetím místě uvedli jinou možnost, kde se všichni shodli na internetu (19 respondentů). Nejméně ovlivňují kriminalitu dle mládeže hospodářské noviny (1 respondent).

Otázky 13, 14 a 16 byly vyhodnoceny pomocí tabulky.

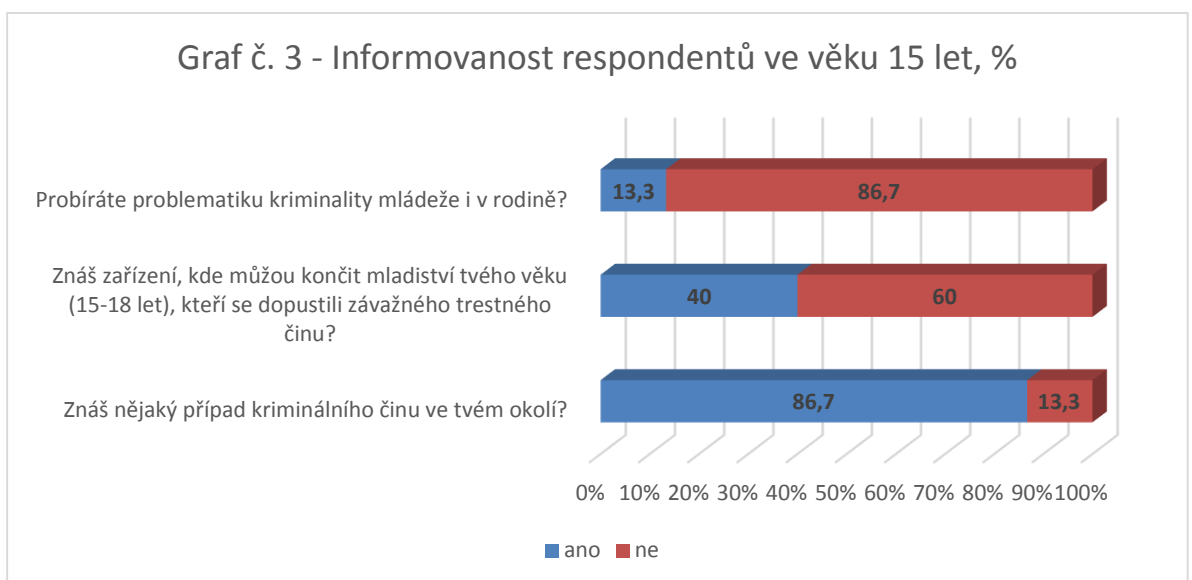
Tabulka č. 8 – Informovanost respondentů dle věku

Otázky	Věk							
	15		16		17		18	
	ano	ne	ano	ne	ano	ne	ano	ne
Znáš nějaký případ kriminálního činu ve tvém okolí?	13	2	36	10	22	3	15	4
%	86,7	13,3	78,3	21,7	88,0	12,0	79,0	21,0
Znáš zařízení, kde můžou končit mladiství tvého věku (15-18 let), kteří se dopustili závažného trestného činu?	6	9	29	17	17	8	14	5
%	40,0	60,0	63,0	37,0	68,0	32,0	73,7	26,3
Probíráte problematiku kriminality mládeže i v rodině?	2	13	10	36	8	17	8	11
%	13,3	86,7	21,7	78,3	32,0	68,0	42,1	57,9

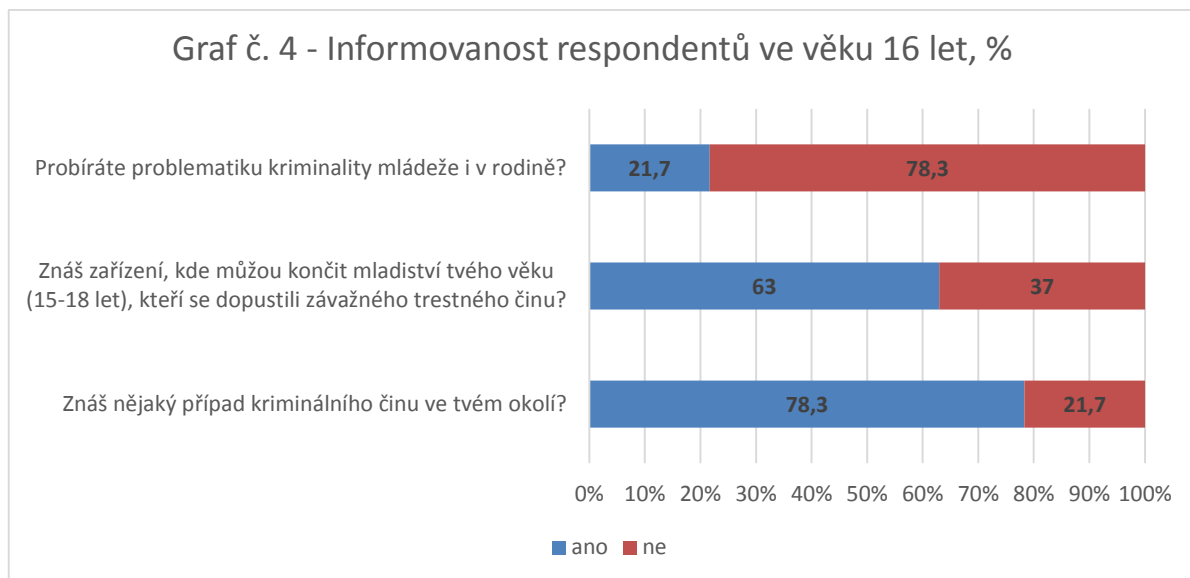
(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

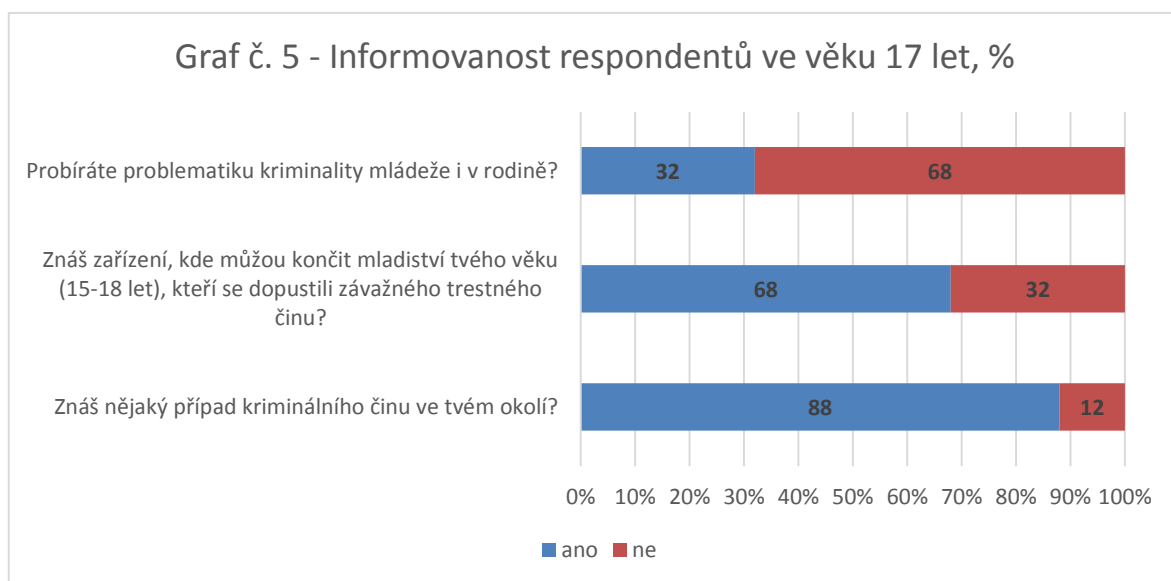
(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

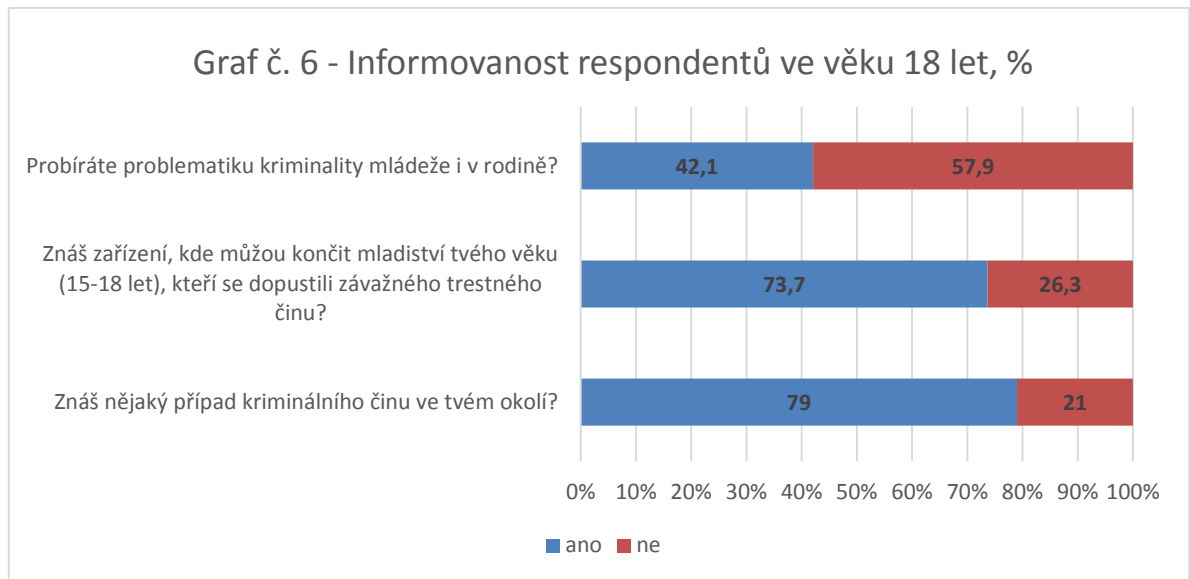

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

Procenta informovanosti vyskytujících se kriminálních činů v okolí respondentů dle věku:

největší informovanost je ve věku 17 let (88%) a nejmenší ve věku 16 let (78, 3%).

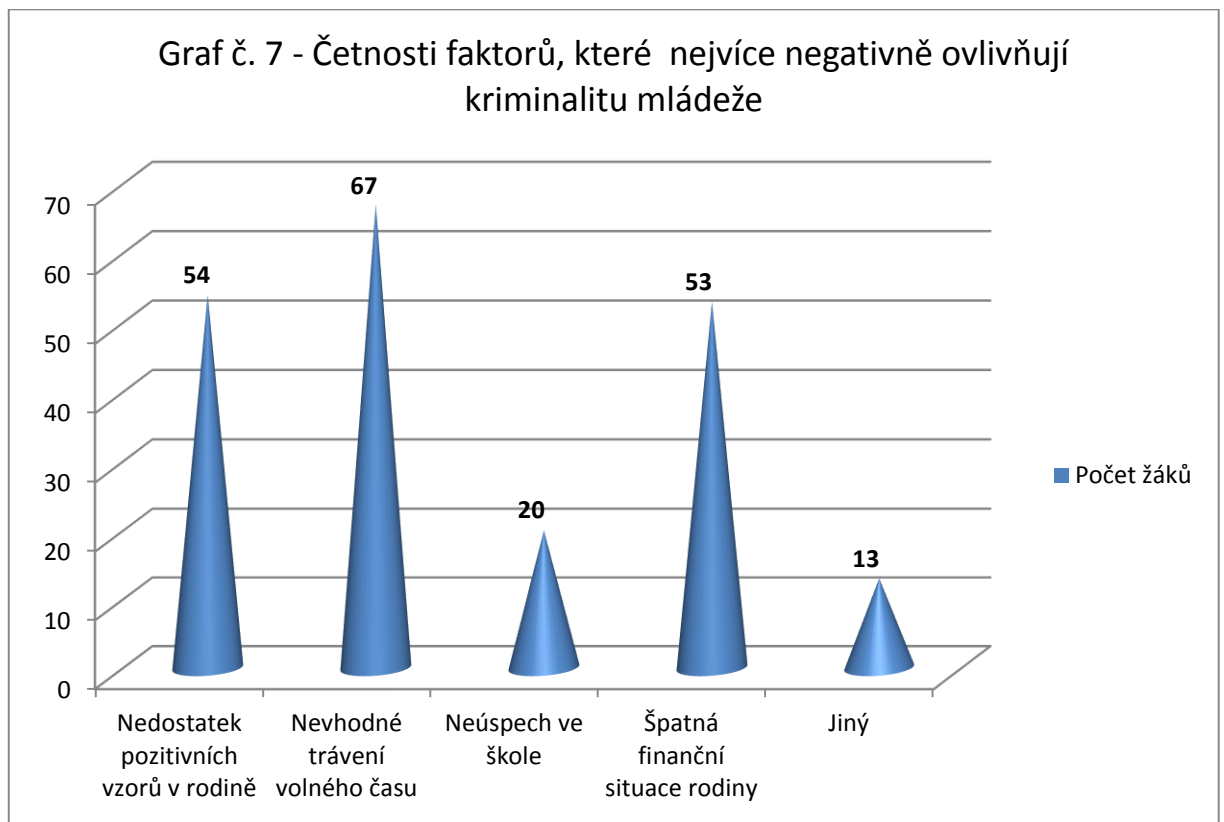
Procenta informovanosti o zařízeních, kde můžou končit mladiství delikventi:

největší informovanost je ve věku 18 let (73, 7%) a nejmenší ve věku 15 let (40%).

Procenta informovanosti o problematice kriminality mládeže dle věku:

největší informovanost je ve věku 18 let (42, 1%) a nejmenší ve věku 15 let (13, 3%).

Dotazníkovou **otázkou číslo 8** byly vyhodnoceny četnosti faktorů, které dle mladistvých nejvíce negativně ovlivňují kriminalitu mládeže.

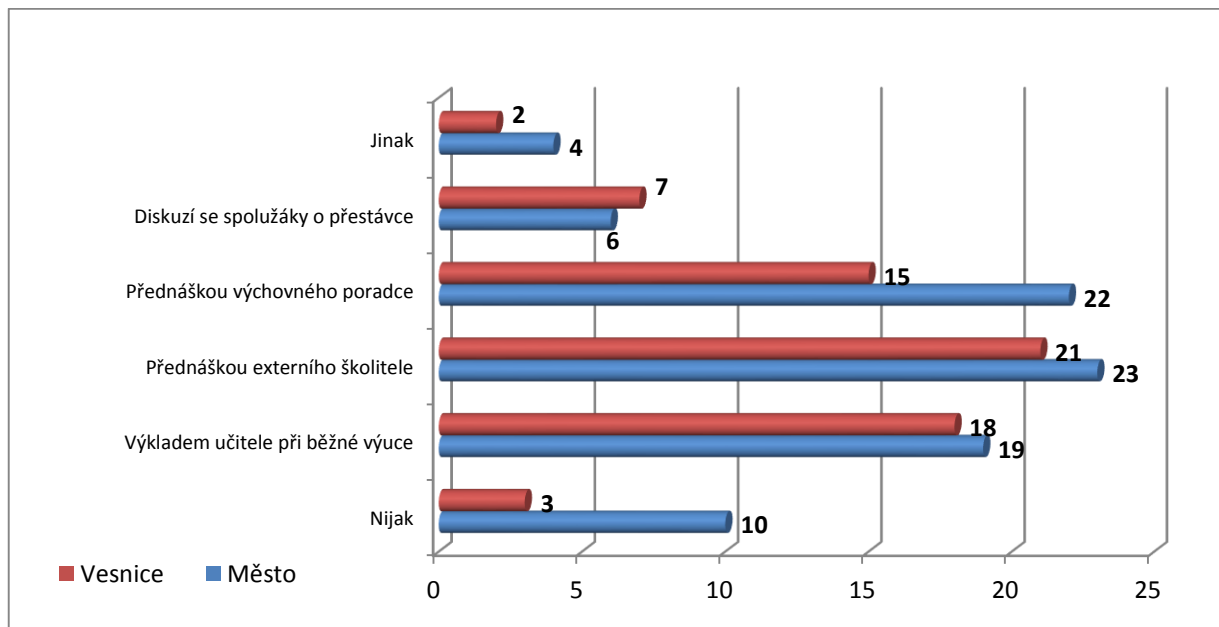

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

Nejsilnější faktor negativně ovlivňující kriminalitu mládeže je nevhodné trávení volného času (67 respondentů) a nejslabší faktor ovlivňující kriminalitu je neúspěch ve škole (20 respondentů).

Na základě **otázky číslo 11** bylo vyhodnoceno, jakou formou žáci na ZŠ nebo SŠ diskutovali o problematice kriminality mládeže a zároveň dle **otázky číslo 5** bylo provedeno hodnocení v souvislosti s docházkou do školy ve městě nebo vesnici.

Graf č. 8 – Forma diskuze o problematice kriminality mládeže

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

Žáci ve městě i vesnici nejvíce diskutovali o problematice kriminality mládeže formou přednášky externího školitele (23 a 21 respondentů), forma diskuze, kterou žáci volili nejméně, byla ve městě i na vesnici diskuze se spolužáky (6 a 7 respondentů).

5.3 Zdroje informací o kriminalitě

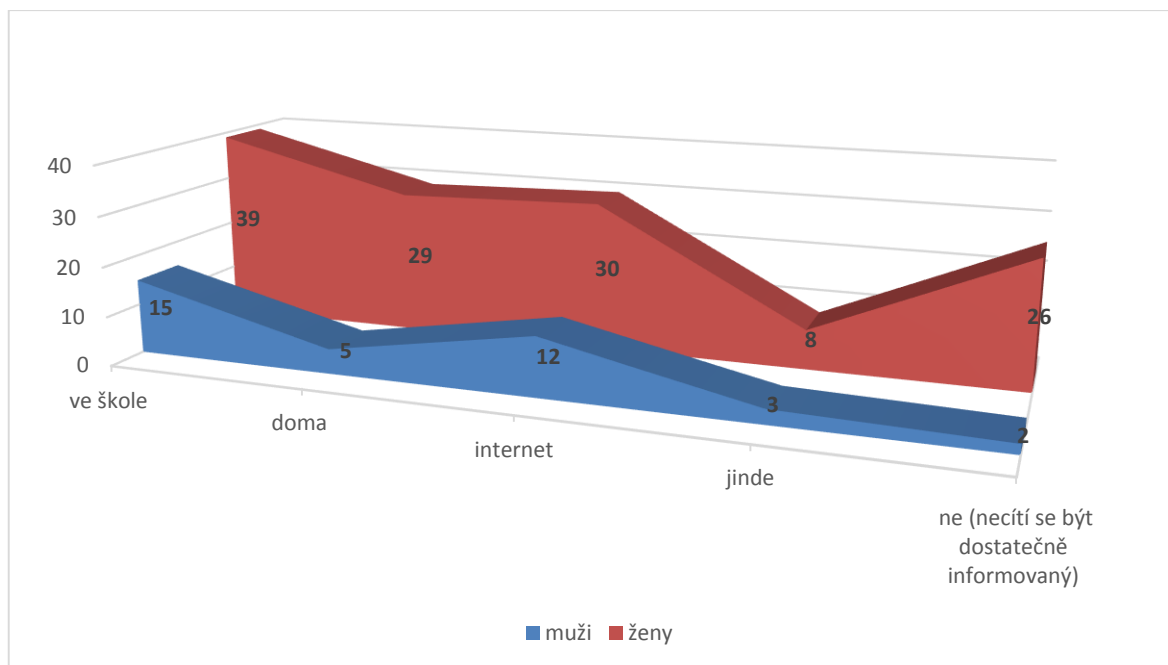
Otázkou číslo 7 bylo zjištěno a vyhodnoceno, kde žáci získali potřebné informace v oblasti prevence kriminality.

Tabulka č. 9 – Zdroje informací

Zdroj informací	Muži	Ženy
Ve škole	15	39
Doma	5	29
Internet	12	30
Jinde	3	8
Ne (necítí se být dostatečně informovaní)	2	26

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

Graf č. 9 – Zdroje informací

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

Nejvíce informací v oblasti prevence kriminality získávají muži i ženy ve škole – 15 a 39 respondentů.

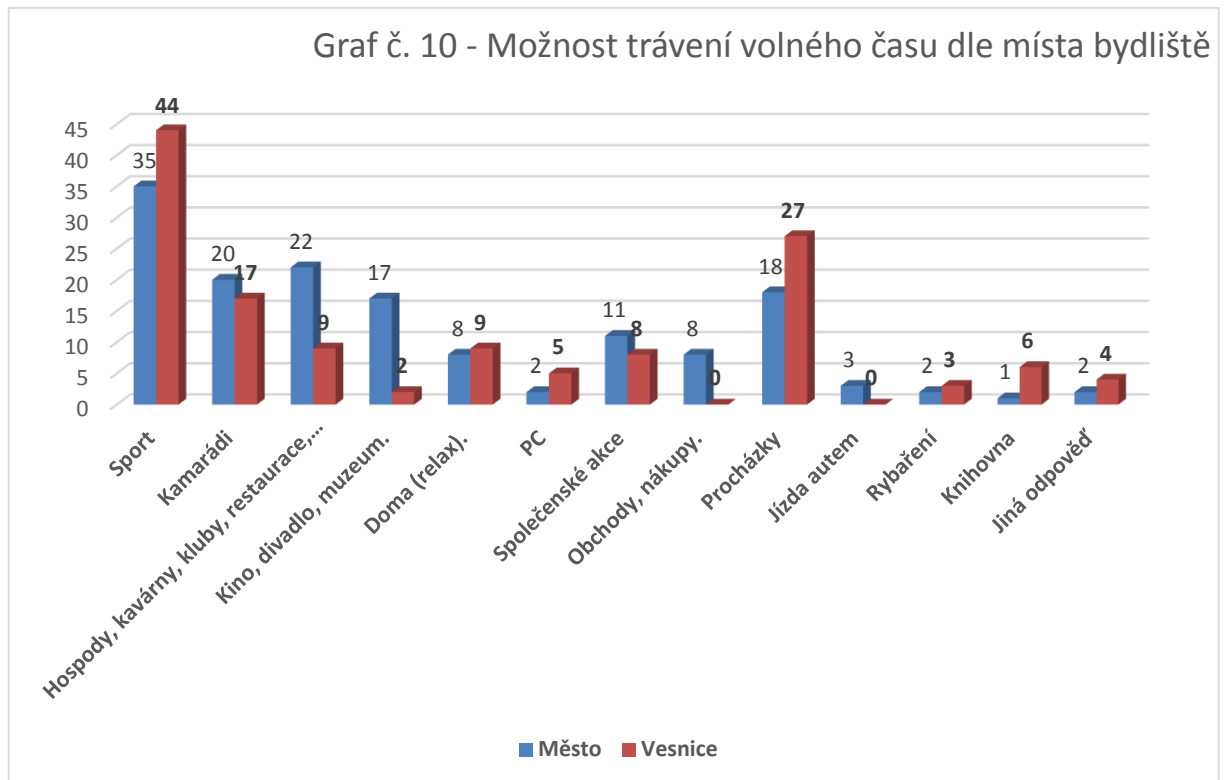
5.4 Možnosti prevence kriminality

Na základě otázek 3 a 4 (otevřená otázka) byla sestrojena tabulka a graf, které znázorní možnosti trávení volného času dle místa bydliště.

Tabulka č. 10 – Možnost trávení volného času dle místa bydliště

Možnost trávení volného času	Bydliště	
	Město	Vesnice
Sport.	35	44
Kamarádi.	20	17
Hospody, kavárny, kluby, restaurace, pizzerie.	22	9
Kino, divadlo, muzeum.	17	2
Doma (relaxace).	8	9
PC.	2	5
Společenské akce.	11	8
Obchody, nákupy.	8	0
Procházky.	18	27
Jízda autem.	3	0
Rybaření.	2	3
Knihovna.	1	6
Jiná odpověď.	2	4

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

Na základě výsledků jsme zjistili, že nejvíce možností trávení volného času ve městě jsou sport (35 respondentů), hospody, kluby atd. (22 respondentů) a kamarádi (20 respondentů), na vesnici - sport (44 respondentů), procházky (27 respondentů) a kamarádi (17 respondentů). Nejméně volili žáci ve městě knihovnu (1 respondent) a na vesnici – jízdu autem a nákupy (0 respondentů).

V otázkách č. 6 a 10 bylo vyhodnoceno, zda se student cítí být dostatečně informovaný v rámci prevence kriminality a zná program na ZŠ a SŠ, který se zabývá prevencí kriminality.

Tabulka č. 11 – Informovanost v rámci prevence kriminality

Otázky	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)	Otázky	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
Student se cítí být dostatečně informovaný v rámci prevence kriminality	76	72,4	Zná program na ZŠ a SŠ, který se zabývá prevencí kriminality	6	5,7
Student se necítí být dostatečně informovaný v rámci prevence kriminality	29	27,6	Nezná program na ZŠ a SŠ, který se zabývá prevencí kriminality	99	94,3
Celkem	105	100	Celkem	105	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

V rámci prevence kriminality se cítí být dostatečně informováno 76 žáků (72,4%) a necítí se být dostatečně informováno 29 žáků (27,6%). Program na ZŠ a SŠ, který se zabývá prevencí kriminality, zná jen 6 žáků, což činí 5,7% a nezná 99 žáků (94,3%).

V dotazníkové otázce číslo 15 bylo možno zaznamenat i více než jednu odpověď. Žáci volili jednu až šest možností, které jsou zaznamenány v tabulce a jejich celkový součet je 300.

Tabulka č. 12 – Témata kriminality

Téma	Absolutní četnost (počet)	Relativní četnost (%)
A-trestní právo	37	12,3
B-mediační a probační služba	1	0,3
C-problémové chování	49	16,3
D-poruchy chování	41	13,7
E-násilí a agrese	47	15,7
F-šikana	88	29,3
G-zneužívání a týrání dětí	35	11,7
Jiné	2 (drogy)	0,7
Celkem	300	100

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

Téma týkající se kriminality, které žáci nejčastěji probírali ve škole, byla šikana (29,3% respondentů). Druhé nejčetnější téma bylo problémové chování (16,3%) a další nejčetnější téma bylo násilí a agrese (15,7%).

Nejmenší četnost obdrželo téma mediační a probační služba, které volil jen jeden žák, což je 0,3% z celkového počtu voleb.

5.5 Metoda testu dobré shody chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku vyskytujících se kriminálních činů u spolužáků

Informace z dotazníku byly dosazeny do odpovídajícího vzorce. Výsledné hodnoty byly následně použity pro potvrzení nebo vyvrácení dané hypotézy. Metoda byla použita na analýzu výskytu kriminálních činů u spolužáků.

Vyhodnocení bylo provedeno podle **otázky číslo 12 a 1**.

H₀ – frekvence výskytu kriminálních činů u spolužáků je u chlapců i děvčat stejná.

H_A – frekvence výskytu kriminálních činů u spolužáků je u chlapců i děvčat rozdílná.

Tabulka č. 13 – Počet kriminálních činů u chlapců a u děvčat

Pohlaví	Setkal ses ve škole s kriminálním činem?		Σ
	Ano	Ne	
Chlapci	14	13	27
Děvčata	40	38	78
Σ	54	51	105

(Zdroj: Autor bakalářské práce, 2016)

Informace z tabulky č. 7 byly dosazeny do vzorce:

$$X^2 = n \frac{(ad-bc)^2}{(a+b)(a+c)(b+d)(c+d)} = 105 \frac{(14 \cdot 38 - 13 \cdot 40)^2}{(14+13)(14+40)(13+38)(40+38)} = 0,0026$$

$$X_{0,01}^2 = 6,635$$

Zjištěná hodnota=0,026 je menší než hodnota kritická 0,01(1)=6,635, proto přijímáme hypotézu nulovou.

Podle výpočtu X^2 jsme zjistili, že frekvence výskytu kriminálních činů u spolužáků je u chlapců i děvčat stejná.

5.6 Shrnutí výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjištění informovanosti mladistvých v rámci prevence kriminality na střední škole v Uherském Brodě v 1. – 4. ročníku. Informovanost byla vyhodnocena pomocí dotazníkového šetření, které byly zaznamenány do tabulek a pro přehlednost znázorněny v grafech. Pro zjištění informovanosti mládeže bylo použito také potvrzení či vyvrácení stanovené výzkumné hypotézy. Vyhodnocením získaných údajů bylo zjištěno, že žáci na středních školách v Uherském Brodě jsou v rámci prevence kriminality informovaní. Největší informovanost vyskytujících se kriminálních činů v okolí je ve věku 17 let a nejmenší ve věku 16 let. Největší informovanost o zařízeních, kde můžou končit mladiství delikventi, je ve věku 18 let a nejmenší ve věku 15 let. Největší informovanost o problematice kriminality mládeže je ve věku 18 let a nejmenší ve věku 15 let. Žáci nejvíce volili televizi, bulvární tisk a internet jako nejsilnější zdroj negativně ovlivňující kriminalitu. Nejméně dle mládeže ovlivňují kriminalitu hospodářské noviny. Nejsilnější faktor negativně ovlivňující kriminalitu mládeže je nevhodné trávení volného času a nejslabší faktor ovlivňující kriminalitu je neúspěch ve škole. Na základě testu dobré shody chí-kvadrát jsme zjistili, že frekvence výskytu kriminálních činů u spolužáků je u chlapců i děvčat stejná.

Jak ukázal výzkum, v rámci prevence kriminality se žáci nejvíce vzdělávají ve škole. Žáci ve městě i vesnici nejvíce diskutovali o problematice kriminality mládeže formou přednášky externího školitele, forma diskuze, kterou žáci volili nejméně, byla ve městě i na vesnici diskuze se spolužáky. Nejvíce informací v oblasti prevence kriminality získávají muži i ženy ve škole. V rámci prevence kriminality se cítí být dostatečně informováno 76 žáků a necítí se být dostatečně informováno 29 žáků. Program na ZŠ a SŠ, který se zabývá prevencí kriminality, zná jen 5,7% a nezná 94,3% žáků z celkového počtu. Téma týkajících se kriminality, které žáci nejčastěji probírali ve škole, byla šikana, problémové chování a násilí a agrese. Nejmenší četnost obdrželo téma mediační a probační služba, které volil jen jeden žák.

Co se týká dostupnosti volnočasových aktivit, jsme na základě výsledků zjistili, že nejvíce možnosti trávení volného času ve městě jsou sport, hospody, kluby a kamarádi, na vesnici - sport, procházky. Nejméně oblíbená je ve městě knihovna a na vesnici – jízda autem a nákupy.

Na základě výše uvedeného bylo vyhodnoceno, že mládež na Obchodní akademii v Uher-
ském Brodě je k možnostem prevence kriminality dostatečně informovaná.

5.7 Návrhy na opatření a doporučení

Předcházet kriminalitě dětí a mládeže je důležité už v raném věku. Rodiče by měli trávit s dětmi více času, zajímat se, s kým se děti stýkají, jak jim jde škola a postarat se o to, aby děti svůj volný čas trávily aktivně sportem nebo jinými zájmovými činnostmi. Rodiče a škola musí být v kontaktu a vzájemně spolupracovat.

Ve školách by se měly zavádět programy na prevenci kriminality a tím minimalizovat delikventní chování dětí ve škole i mimo ni, poučit děti o následcích kriminálního chování (např. krádeží, znásilnění, distribuce drog atd.) a připravit děti, jak mají jednat, pokud se setkají s kriminalitou u jiných lidí. Preventivně můžou působit i další programy, které se nezabývají přímo kriminalitou, např. jak odmítnout něco, co se nemá dělat, jak neagresivně odvrátit agresivní chování, hodnocení společenských rolí atd. Děti se tak učí sociálním dovednostem a posilují schopnost řešit problémy, což je v rámci prevence velmi důležité.

ZÁVĚR

Práce poukazuje na problematiku kriminality mladistvých. Popisuje faktory, které působí na rozvoj poruch chování a příčiny vzniku kriminálního chování, jako jsou pohlaví, věk, sociální postavení a vzdělání. Zaměřuje se na osobnosti pachatele - pachatelé trestných činů mohou mít nižší intelekt, narušené emoční prožívání, jsou nekritičtí, egocentričtí, nezdrženliví a bezohlední. Neexistuje však typická osobnost pachatele a tento pojem také není definován jednoznačně. Dále se zabýváme teoriemi – biologické, psychologické a psychoanalytické teorie a základními typy osobnosti pachatele. V neposlední řadě nesmíme opomenout prevenci kriminality, která je velmi důležitá jako systém opatření proti páčání trestné činnosti a boji s kriminalitou.

Protože je kriminalita velmi složitý problém, její řešení zasahuje do různých oblastí, počínaje rodinou, školou, konče ve výkonu trestu odnětí svobody, z důvodu závažné trestné činnosti. Proto i následná náprava trestaných je velmi složitá a podílí se na ní hned několik odborníků.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ČÍRTKOVÁ, Ludmila, 1998. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion. ISBN 80-85858-70-3.
- HOLCR, Květoň, 2009. *Kriminologie*. Praha: Leges. ISBN 978-80-87212-23-3.
- CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ, 2005. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-813-4.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ, 1998, 2003. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-771-X.
- MATOUŠKOVÁ, Ingrid, 2013. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4580-0.
- MORAVCOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK, J. a kol., 2015. *Delikvence mládeže. Trendy a souvislosti*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-860-3.
- ONDREJKOVIČ, Peter a kolektiv, 2009. *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda. ISBN: 978-80-224-1074-8.
- PAVLOVSKÝ, Pavel, 2012. *Soudní psychiatrie a psychologie*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4332-5.
- SCHELEOVÁ, Ilona, 2004. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86432-82-3.
- SVATOŠ, Roman, 2012. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-389-6.
- SVOBODA, Mojmír, Eva ČEŠKOVÁ a Hana KUČEROVÁ, 2006, 2012. *Psychopatologie a psychiatrie*. Praha: Portál. ISBN 987-80-262-0216-5.
- TOMÁŠEK, Jan, 2010. *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2982-4.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2012. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0225-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2005. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Jakub Havel: Photography. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.

VESECKÁ Renata a Jakub CHROMÝ, 2009. *Kriminalita, veřejnost a média: problémy, o nichž se příliš (ne)mluví*. Praha: Linde. ISBN 978-80-7201-722-0.

VONDRÁČEK, Jan, Vladimíra. DVOŘÁKOVÁ a Lubomír VONDRÁČEK, 2009. *Medicínsko-právní terminologie. Příručka pro právní praxi*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3151-3.

ZOUBKOVÁ, Ivana, 2011. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-312-4.

Internetové zdroje

ČESKO. MVČR. Zákon č. 40/2009 Sb. ze dne 8. ledna 2009, Trestní zákoník [online]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#cast1>

ČESKO. MVČR. Zákon č. 218/2003 Sb. ze dne 25. Června 2003, Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) [online]. Dostupný z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218#cast1>

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 - Podíl bydliště respondentů, %

Graf č. 2 - Informovanost respondentů dle věku

Graf č. 3 - Informovanost respondentů ve věku 15 let, %

Graf č. 4 - Informovanost respondentů ve věku 16 let, %

Graf č. 5 - Informovanost respondentů ve věku 17 let, %

Graf č. 6 - Informovanost respondentů ve věku 18 let, %

Graf č. 7 - Četnosti faktorů, které nejvíce negativně ovlivňují kriminalitu mládeže

Graf č. 8 – Forma diskuze o problematice kriminality mládeže

Graf č. 9 – Zdroje informací

Graf č. 10 - Možnost trávení volného času dle místa bydliště

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Kriminalita mladistvých ve Zlínském kraji

Tabulka č. 2 – Kriminalita mladistvých ve Zlínském kraji

Tabulka č. 3 – Kriminalita mladistvých v České republice

Tabulka č. 4 – Pohlaví respondentů

Tabulka č. 5 – Věk respondentů

Tabulka č. 6 – Bydliště respondentů

Tabulka č. 7 – Média negativně ovlivňující kriminalitu

Tabulka č. 8 – Informovanost respondentů dle věku

Tabulka č. 9 – Zdroje informací

Tabulka č. 10 – Možnost trávení volného času dle místa bydliště

Tabulka č. 11 – Informovanost v rámci prevence kriminality

Tabulka č. 12 – Témata kriminality

Tabulka č. 13 – Počet kriminálních činů u chlapců a u děvčat

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

H_0 hypotéza nulová

H_A hypotéza alternativní

např. například

atd. a tak dále

str. strana

tzv. takzvaný

ČR Česká republika

popř. popřípadě

ZŠ Základní škola

SŠ Střední škola

tab. tabulka

č. číslo

Sb. sbírka

UTB Univerzita Tomáše Bati

org. organizovaný

příbuz. příbuzných

spách. spáchaných

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI - Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Vážení respondenti, Vážené respondentky,

prosím o vyplnění níže uvedeného dotazníku zaměřeného na zhodnocení informovanosti mladistvých v oblasti prevence kriminality. Dotazník je anonymní a všechny údaje budou využity výhradně pro účely zpracování bakalářské práce. Dotazník obsahuje 16 otázek a vyplnění Vám nezabere více než 10 minut.

Odpovědi zakroužkujte nebo doplňte. Děkuji.

1) Pohlaví

- a) muž
- b) žena

2) Věk

Uved' číslicí věk.....

3) Bydlím

- a) na vesnici
- b) ve městě

4) Uved' alespoň 3 možnosti jak trávit volný čas ve tvém městě/vesnici:

Vypiš možnosti:

- 1.....
- 2.....
- 3.....

5) Navštěvoval jsi základní školu ve městě nebo na vesnici?

- a) město
- b) vesnice

6) Cítíš se být dostatečně informovaný v rámci prevence kriminality?

- a) ano
- b) ne

7) Pokud jsi odpověděl ano, uveď, kde jsi získal potřebné informace. Pokud jsi odpověděl ne, pokračuj otázkou číslo 8.

- a) ve škole
- b) doma
- c) na internetu
- d) jinde, uveď kde.....

8) Vyber faktory, které nejvíce přispívají k rozvoji kriminality u mládeže:

- a) nedostatek pozitivních vzorů v rodině
- b) nevhodné trávení volného času
- c) neúspěch ve škole
- d) špatná finanční situace rodiny
- e) jiný, uveď který.....

9) Vyber, která média negativně ovlivňují kriminalitu?

- a) televize
- b) rádio
- c) rozhlas
- d) bulvární tisk
- e) hospodářské noviny
- f) jiná, uveď která.....

10) Znáš program na základních nebo středních školách, který se zabývá prevencí kriminality?

- a) ano - uveď jaký.....
- b) ne

11) Jakou formou jste o problematice kriminality mládeže diskutovali na základní nebo střední škole?

- a) nijak
- b) výkladem učitele při běžné výuce
- c) přednáškou externího školitele
- d) přednáškou výchovného poradce, školního metodika prevence nebo školního psychologa
- e) diskuzí se spolužáky o přestávce
- f) jinak, uveď jak.....

12) Setkal ses ve škole s kriminálním činem u svých spolužáků?

- a) ano
- b) ne

13) Znáš nějaký případ kriminálního činu ve tvém okolí?

a) ano

b) ne

14) Znáš zařízení, kde můžou končit mladiství tvého věku (15-18 let), kteří se dopustili závažného trestného činu?

a) ano, uveď název.....

b) ne

15) Probírali jste ve škole některé z těchto témat týkajících se kriminality? Pokud ano, uveď které:

1) ano, vyber z níže uvedených, můžeš uvést i více možností.

2) ne (pokračuj otázkou č. 16)

Vyber které:

A-trestní právo

B-mediační a probační služba

C-problémové chování

D-poruchy chování

E-násilí a agrese

F-šikana

G-zneužívání a týrání dětí

Jiné, uveď jaké.....

16) Probíráte problematiku kriminality mládeže i v rodině? Pokud ano, s kým?

a) ano, probíráme, uveď s kým.....

b) neprobíráme